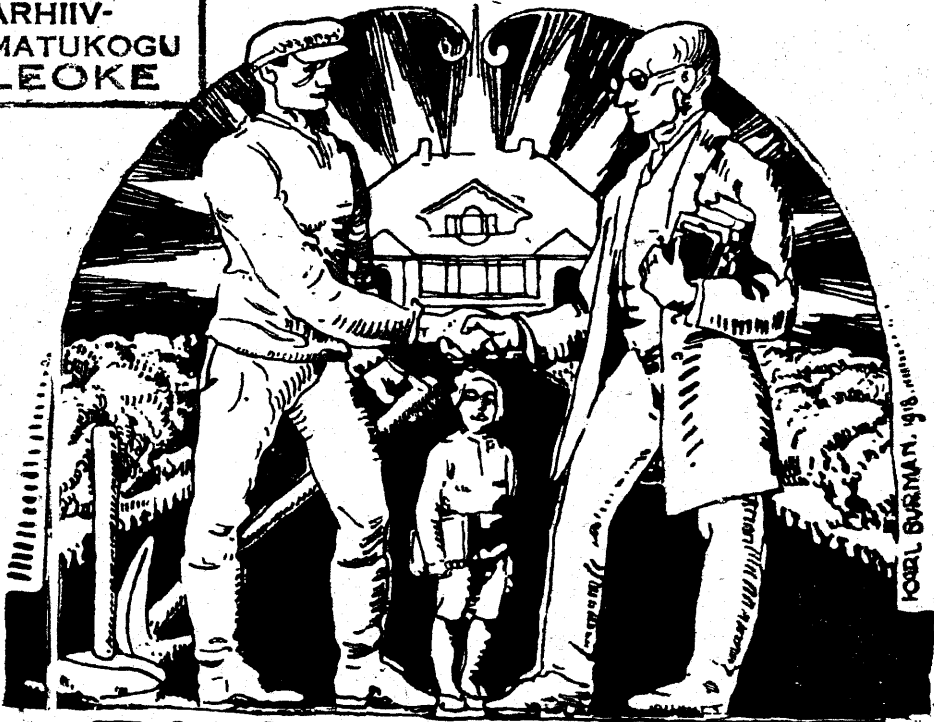

ARHIIV-
RAAMATUKOGU
H. LEOKE

• EESTI KOOL •

EESTI RAHVUSASJADE
KOMMISSARIAADI
HARIDUSOSAKONNA HÄÄLEKANDJA.

— S I S U . —

I. Eesti keele õpekawa I astme töökooli jaoks	Lk. 274	VI. Näitlik elementaarse ajalookur- suse programm (Wene aja- lugu)	Lk. 283
II. Näitlik Wene keele programm Eesti I astme töökoolidele . .	276	VII. Uus raamat töökooli üle . . .	286
III. Eestimaa geograafia õpekawa .	277	VIII. <i>A. W. Lunatscharski</i> . Ajaloo õpetamisest kommunistlikus koolis	290
IV. Eesti rahwa ajaloo programm Wene sotsiaal. föderat. nõu- kogudewabariigi Eesti esimese astme töökoolis	278	IX. Põhjaringkonna Eesti töörahwa- kongressi protokoll	295
V. Näitlik süsteemilise ajalookur- suse programm II astme ainsas töökoolis	280	X. Laensõnad Eesti keeles	300
		XI. Toimetuse poolt	303

Eesti keele õpekawa I astme töökooli jaoks.

I õpeaasta.

1. Kõnearjutused koolist, kodusest ümbrusest ja elust, näitlikkude piltide ja abinõude waral ühes joonistamisega.

2. Esialgsed jutustamised, kirjaoskamise kätteõppimine: lugemine, kirjutamine, arwamine.

3. Jutuajamine, ümberjutustamine, laulmine, muistejuttude westmine, ettelugemise wõi raamatu järele kunsttööde päheõppimine õpilaste soowi ja waliku järele. Wabad jutud.

4. Minimaalse suurusega tükkide ja jutude lugemine (nende sisu on otsekoheses ühenduses läbielatuga).

5. Kirjutamine: käsikirjaliste eeskirjade ja tahwli ärakirjutamine, oma tööde allkirjade panemine, kirjade kirjutamine (mis õpilased ka tõepoolest ära saadawad), kirjalikud wastused küsimuste peale (olgu suusõnaliste wõi kirjalikkude peale). Minimaalse suurusega kirjutuste kokkuseadmine (kollektiivselt wõi indiuiduaalselt), mängud kirjutamise ja lugemisega.

6. Lugemise ja kirjutamisega seltsis tutvustakse lastele tegelikult järgmised õigekirjutuse alused:

- wäldete kirjutamine kirjas (lühikesed ja pikad äälikud).
- Tähe d tarwitamine mitmuse nime-tawa lõpul.
- b ja d tarwitamine aegsõnade kindla kõnewiisi lõppudes.
- Lühendatud asesõnade õigekirjutus.
- p, t, k tarwitamine sõna alguses.
- Suure algtähe tarwitamine kõne alustuses, punktide järel ja pärisnimeses.
- Sõnade silpideksjaotamine poolitamise otstarbeks.

II õpeaasta.

Jutupuhumine, jutustamine, dramatiseerimisekatsed, salmikute meelespidamine ja ettekanemine, laulude laulmine, muistejuttude puhumine õpilaste soowil ja walikul, kuuldu ja loetu waba ümberjutustamine.

2. Tükkide ja jutustuste lugemine kogudest (krestomaatiatest), raamatute lugemine, kuid ainult nähtu ja läbielatuga kohta käiwaid. Ise-endamisi lugemine õpilase enese waliku järele (aasta lõpul 10—15 minutit igapäew). Mõnuga lugemine õpilaste eneste waliku järele kunsttöödest.

3. Kirjutamine: tahwilt ärakirjutamine (eelkirjadest ja raamatutest, trükikirja ja rele), üksikuid tsitaate ja wäikesi tükkisi õpilaste waliku järele. Kirjawahetus õpilastega ja koolidega wabariigi piirides ja wäljamaadega. Oma töö wõi loomise kirjeldamine üksikult wõi kollektiivselt (wabad kirjatööd, mille sisu walik õpilaste eneste teha jääb).

4. Eelmisel aastal läbiwõetud esialgsete õigekirjutuse aluste kordamine ja järkjärguline täiendamine:

- b, d, g — p, t, k, — pp, tt, kk tarwitamine,
- täisäälikute kaksikääleliste ja liitkaasäälikute õigekirjutus.
- j tarwitamine.

Esialgne tegelik lihtlause tutvustamine (alus, ütelus ja seletawad sõnad, ilma liikidesse jagamata).

Tähtsamate kirjawahemärkide tarwitamine. Sõnade peatõugude wäljaarjutamine (asi, omadus, tegewus).

III õpeaasta.

1. Läbiraäkimised nähtu ja üleelatu puhul, asjade ja piltide üle. Kunsttööde mõnukas lugemine, üksikult ja mitmekesi, loetu muutmine õpilaste poolt sisuliselt ja wormiliselt (suusõnaliselt ja kirjalikult), kirjanduslised läbiraäkimised läbiloetu puhul, illustreeritud igasuguste käepäralt olemate abinõudega (joonistused, woolimine, wäljalõikamine, elawad pildid, dramatiseerimine jne), waba ümberjutustamine, õpilaste waba suusõnalise loomise katsed (laulud, muistejutud, mõistatused). Kunsttööde päheõppimine õpilaste soowil ja walikul.

Endamisi lugemine $\frac{1}{2}$ kuni 1 tund igapäew, milleks õpilastele enestele materjali walimise wabadus jääb kunsttöodetest wõi populaarsetest teaduslikkudest toodetest; käsiraamatute tarwitamise oskus (sõnaraamatute tarwitamine, oskus tarwilikka märkusi loetud teha jne).

2. Käsikirjalisest ja trükist eelkirjast ärakirjutamine õigekirjutuse omandamise otstarbel, millejuures lastele lai algatuswabadus jäetakse materjali walikus, selle mõistmises, ümbertõtamises ja loomises.

Waba etteüteluste kirjutamine. Kollektiivne ja indiuiduaalne ümberjutustamine

kirjalikult, jutukeste kokkuseadmine (suusõnal. ja kirjalikult, kui isiklikkude mõjude wili ehk piltide ja asjade järele, juttude kokkuseadmine antud teema peale. Loetud wõi omatehtud juttude plaan. Plaani kokkuseadmine ja arutamine (üksikult ja kollektiivselt).

Oma töö ja loomise protsesside kirjeldamine, nagu ka kooli kommuuna eluolu kirjeldamine (niisuguste kirjatööde sisu: mängud, pidustused, kooli piduõhtud, jalutuskäigud, katsed, igasugu toimetused jne). Piltide, loodusenähtuste ja ümbritsewa elu kirjeldamine wärske otsekohese waatlemise järele.

Ajakirja wäljaandmine. Iseseiswalt oma saadud mõjude üleskirjutamise albumid loetu ja nähtu puhul, meeldiwate kunsttode ja suusõnaliste rahwaloode üleskirjutamise album. Aruanded täidetud tööde ja toimetuste üle. Asjaliku (äriilaste waatekohast) kirjawahetamise katsed.

3. Eelmistel aastatel läbiwõetud õigekirjutuste aluste kordamine. Kõigi sõnatõugude tegelik äratundmine ja nimi- ning omadussõnade käänamise kui ka aegsõnade pööramise tutvustamine lõppude õigestekirjutamise otstarbeks. Liite gi tarwitamine sõnade lõpul. Wahetegemine aegnimisõna tegija ütleva ja määrolulise osastawa lõpu wahel (näit.: käija — käia, wiija — wiia jne). Tähed, mis wõra-keelsetes sõnades Ladina ja Gooti kirjas tarwitusel.

Uued tutvustused lihtlause alalt. Jutus-awad, küsiwad ja üüdlauseid. Kokk-uwõetud ja kokkuliidetud lause tegelik tutvustamine, ilma et kõrwalisi lauseid liiki-
desse jagataks. Kirjawahemärkide tarwi-
tamine.

IV õpeaasta.

1. Läbiraäkimised nähtu ja üleelatu pu-
hul, nagu ka kõikide küsimuste üle, mis
õpilaste eneste keskel tõusewad, igasugu
küsimuste arutamine, koosolekutepidamise
tehnik. Kunsttode ja rahwakirjandus-
liste toodete mõnukas ettekandmine ühes
nende analüüsiga (immanentne meetod),
loetud tükkide teisendamine, edasiarend-
mine, illustreerimine ja päheõppimine cel-
miste aastate põhjasmõtetel.

Kirjanduslised kõned, kirjeldawate ja ju-
tustawate elementide wäljaeraldamine kunst-
ja lihtkirjatöödest, nende tööde loogilise
ehituse selgitamine, plaanide kokkuseadmise
arjutused (suusõnaliselt ja kirjalikult) jarel-
aimawate ja iseseiswate kirjelduste, jutus-
uste ja arutuste kokkuseadmine (kirjatööde

ained ainult õpilaste waliku järele), mille
plaan enne kas üksikult wõi kollektiivselt
kokku on seatud. Läbiloetu kohta küsi-
muse ülesseadmine.

Isendamisi lugemine, käsiraamatute tar-
witamise oskuse kättearjutamine, märkuste
wäljakirjutamine loetust, konspektide kokku-
seadmine, tsitaatide kogumise ja tarwita-
mise oskus, kooli raamatukogu ja muu-
seumi juhutamise aitamine, koolikommuuna
tegelikust kirjawahetusest osawõtmine,
asjaajamine ja arwetepidamine jne kooli-
õpetajate juhatusel.

Oma waatlemiste kirjapanemine looduse-
nähtuste ja ümbritsewa elu kohta koolis
ja kodu, tööprotsesside ja tingimiste kir-
jeldamine, wähesõnaliste märkuste tegemise
arjutamine waatlemiste eneste aegus (eks-
kursioonidel, katsete ja töö ajal jne). Aja-
kirjade, albumite, kogude jne wäljaand-
mine eelmise aasta eeskujul.

2. Selle kordamine, mis grammatikast
juba läbi on wõetud. Sõnade käänamine
ja pööramine, kusjuures tähelepanekut sõna-
tõwede muutumise peale juhatakse niipalju
kui see õigekirjutuse pärast tarwilik on.
Kokkuliidetud lauseliikide — lauseühen-
duse ja lauseliituse tegelik tutvustamine.
Kirjawahemärkide tarwitamine loetud tüki
arutamisel.

V õpeaasta.

Referaadid, aruanded ja kõned kooli-
kommuuna koosolekutel, rääkimise ja kunst-
kõne nõuete tundmine, koosolekutejuha-
tamise tehnik, waieluskõned küsimuste
üle, mis laste eneste poolt üles tõstetud wõi
koolielus tekkinud. Suusõnalised referaa-
did. Ilulugemine, kirjanduslised kõned,
lihtsamad waatlemised piltlise keele kallal,
kunsttode stiili ja wormi analüüs, sidu-
mata ja seotud kõne iseäraldused, rütmika-
salmikud, sisu eraldamine tööst (üks ja
sama aine mitmes kirjatöös). Kirjandus-
liste toodete lihtsama psühholoogilise ana-
lüüsi katsed (küsimuste meetod).

Loetu illustreerimine, dramatiseerimine,
omajõuline näitelawaleseadmine ühes ju-
tustamise, laulmise, deklameerimisega jne
kirjanduslised-muusikalised õhtud.

Endamisi lugemine, käsiraamatute tar-
witamise oskuse omandamine, bibliograafia,
tsiteerimise ja loetu konspekterimise kunst.
Õpetaja juhatusel kooliraamatukogu ja
muuseumi juhatamine, kogu koolikom-
muuna kirjawahetuse juhtimine, asjaaja-
mine, arwetepidamine jne.

Kirjutamine: waatlemiste ajal märkuste
tegemise oskus (jalutuskäikude, katsete jne

ajal), kirjeldamine vaatlemise põhjal ja asjade ning piltide järele, maade, ajajärkude ja rahwaste karakteriseerimine nende teadete põhjal, mis kultuura ajaloo ja kodumaa tundmise tundides omandatud. Iseiswad populaarteaduslised tööd õpilaste eneste katsete ja vaatlemistega ja nende jõu kohaste kirjandusliste allikatega. Ajaloolised ekskursioonid kohalikkude jutustuste ja mälestusmärkide puhul, kirjandusajaloolised ja eluloolised mälestusmärgid, maadeteaduslised, etnograafilised ja majanduslised kirjeldused jne.

Kunstkirjanduse toodete järelaimamine, iseseiswa kunstilise loomise katsed suusõnaliselt ja kirjalikult. Kirjanduslised ja populaarteaduslised referaadid õpilaste eneste walitud wõi tegelikust elust ülesseatud küsimuste üle. Aruanded töödest ja toimetustest koolis ja väljaspool (näit.: kooliõpilase tööaasta, talumehe tööaastajne), ajakirjad, kogud, albumid.

2. Süsteemilised keelenähtuste vaatlemised: foneetilised, morfoloogilised ja süntaktilised.

Näitlik Wene keele programm Eesti I astme töökoolidele.

I.

3-as õpeaasta.

Muinasjuttude jutustamine, kõned jutu-piltide järele, nende näitlemine. Mängud-laulud. Luuletused. Trükitähtede tundmaõppimine mängu, joonistamise teel. Esimene tutvus terwete sõnade kujudega.

Lugemisetehnika omandamine. Loetud tükikeste dramatiseerimine.

Kirjatahtede tundmaõppimine. Lühikesed allkirjad piltide all. Sõnade ja lausete ära-kirjutamine tahwilt. Terwete lausete teadew ära-kirjutamine raamatust.

Näitlikud abiraamatud: Каррик, Сказки-картинки. Ананьин и др., Живой родник. Мурзаев, Читать да поработать. Соколов и Тумим, Начатки правописания.

II.

4-jas õpeaasta.

Jutustamisetunnid. Lugemine. Elawad gruped. Juttude kokkuseadmine piltide järele. Pildi plaani kokkuseadmine. Elementaarsete jutustamiseplaanide kollektiivne wäljatöötamine. Jutustuste kokkuseadmine sündmustest, mida kõik üle elanud ehk mis üksikute õpilastega juhtunud. Muinasjuttudes, mõistulauludes ja juttudes ette-tulnud tegelaste lühidate iseloomukirjel-duste kokkuseadmine. Oma maja, õue, uulitsa jne. ülesjoonistatud plaani kirjel-duse kokkuseadmine.

Seesama kirjateel õpetaja abiga. Ära-kirjutamine. Albumite ja eftide pidamine,

kuhu armsamad salmid, laused jne. üles kirjutatakse.

Näitlikud käsiraamatud õpetajale: Соколов и Тумим, На уроках русского языка. Тумим, Живые группы. Соловьев и Тумим, Картины-рассказы. Флеров, Из жизни детей.

III.

5-es õpeaasta.

Lugemised-kõned. Juttude kokkuseadmine, mis loetutega ühte ehk wastu käiwad. Jutu ümbertöötamine muudetud koha ja olude alal. Sündmuste wäljamõtlemine, mis asja eeldawad ehk tagandawad ning nende järel jutu kokkuseadmine. Loetu abil ümber töötatud. Iseisew loetu ja kuuldu ümberjutustamine.

Kirjatööde jaoks kasutatakse materjali, mis suusõnaliselt läbi töötatud. Posti- ja muude blankide, kwiitungite jne. täitmine. Asjaliste kirjade, sedelite, kwiitungite kokkuseadmine. Käsiraamatute kasutamine. Arusaamata sõnade sõnaraamatu kokkuseadmine. Ära-kirjutamine. Aasta lõpul kättesaadawa materjali waba ümberpanek Wene keelest Eesti keele ja ümberpöördu.

Abiraamatud: Наш мир, ч. I (хрестоматия). Орлов, Справочник-корректор. Абраменко, Словарь-справочник.

Töödega kaasas käiwad igal aastal: joonistamine, woolimine ja wäljalõikamine.

Eestimaa geograafia õpekawa.

(Kokku seatud E. Markuse ja wastu wõetud Peterburi Eesti töökoollide õpetajate poolt.)

Maadeteaduse õpekawa tarwitamise juures on tarwis järgmist silmas pidada:

1) Kodumaa geograafia tuleb esimese astme wiienda ja teise astme neljanda klassi programmi üles wõtta.

2) Eestimaa õpetamise juures on tarwis teda igakord teiste kultuura-maadega wõrrelda, sest ainult sel teel on wõimalik tema üle täielikku pilti saada.

3) Iseäranis laialt tarwitatagu wõrdlewat meetodi teisel astmel, kus kodumaa õpetus füüsilise geograafia põhjal tuleb läbi wõtta.

4) Põllutöö ja teiste tööstusarude käsitamise juures on tarwis peale wõõraste maadega wõrdlemise:

a) tutvustada õpilasi käsitawa tööstuse-aru arenemise käiguga;

b) kirjeldada tema praegust seisukorda ja

c) näidata, missugust teed see tööstuse-aru tulewikus peab käima.

5) Üleüldise geograafia õpetamise juures wõib aridusekomissariaadi maadeteaduse õpekawa tarwitada.

6) Materjali kodumaa kohta leidub järgmistes raamatutes:

1. Kupffer. Baltische Landeskunde.*

2. K a m p m a n n. Kodumaa tundmise õpewiis.

3. T a s a k. Meie kodumaa kirjeldus. (Maadeteaduse algõpetused.)

4. E i s e n s c h m i d t. Põllupidamine Tartumaal.

5. E i s e n. Eestlaste sugu.

6. E i s e n. Eesti rahwa arw. „Eesti Kirjandus“ 1915.

7. N i g o l. Eesti asundused.

8. S c h m i d t. Untersuchungen über die silurische Formation von Estland, Nord-Livland und Oesel.

9. S c h m i d t. Untersuchungen über die Erscheinungen der Glazialformation in Estland und auf Oesel.

10. G r e w i n g k. Geologie von Liv- und Kurland.

11. S r e s n e v s k y. Bericht über die Ergebnisse der Beobachtungen für das Est-Livländische Regenstationen-netz.

12. К а м и н с к и й. Годовой ход и географическое распределение влаж-

ности воздуха на пространстве Российской Империи.

13. W i l d. Die Temperatur-Verhältnisse des Russischen Reiches.

14. К л и м а т и ч е с к и й а т л а с Р о с с и й с к о й И м п е р и и, изданный Главной Физической Обсерваторией.

15. H e t t n e r. Länderkunde. Europa.

16. Т о р н а у. Статистический сборник Европы.

1. Eestimaa ase, suurus ja piirid. Lääne meri. Soome ja Riia laht. Peipse järw. Eesti saared.

2. M a a p i n d. * (Eestimaa geoloogiline ajalugu. Siluur ja Devoon [paas ja punane liiwakiwi; Siluuri trilobiidid ja ortozeratiidid; Devooni kalad jne]. Jääaeg (moreenid, drumliinid, maaseljakud — äsar jne). Maapinna geoloogiline ehitus). Eestimaa topograafia. Madalikud, kiltmaad ja mäed.

3. W e e d. (Weelakmed.) Jõed ja järwed. (Maa-alused weed).

4. A l u s p i n d.

5. K l i i m a. Keskmise soojus ja soojuse kõikuwus. Öhu surumine ja tuuled. Sademed. (Ilmajaamad.)

6. T a i m e s t i k. Metsad, sood jne.

7. L o o m a - d. Metsloomad ja linnud. Kalad.

8. R a h w a s. Rahwa arw ja tihedus.

9. P e a r a h w a s. Soomesugu rahwad. Eestlased. Sakslased, wenelased, rootslased, juudid.

10. R a h w a a r i d u s. Koolid. Ülikool. Erikoolid. Aridus wäljaspool kooli. Kirjaoskajate protsent.

11. P õ l l u t ö ö. Põllupidamise wiisid. Mitmewäljaline süsteem. Tema ead küljed. Põlluarimine. Põllutööriistad. Maa wäetamine. Kunstõnnik. Kultuurtaimed. Terawiljad. Kartul. Lina. Ristik-ein. Maaomandamise wiisid. Suur- ja wäikepõllupidamine. Rent- ja päriskohad. Üksik-perekondline ja kommunistiline talupidamine. Tarwilikud uuendused põllupidamises.

12. K a r j a k a s w a t u s. Kariloomad. Piimaasjandus. Loomade toitmine. Eina-maad ja nende arimine. Põllueinad ja

* Temas on ka kodumaa kohta käiwate saksa-keelsete raamatute nimekirj.

* See, mis sulgudes seisab, tuleb esimese astme koolide õpekawast wälja jätta.

juurwiljad. Obused. Lambad. Sead. Kodulinnud.

13. Kalastus.

14. Metsaasjandus.

15. Mäetööstus. Rikkused maa põues (põlew kiwi, paas, turwas, sawi jne). Nende kasutamine. Tarwilikud sammud tulewikus.

16. Wabrikutööstus. Kalewi, puuwilla, metalli jt. wabrikud. Wabrikutööstus tähtsus põllutöö kõrwal.

17. Käsitööstus.

18. Kauplemine: sisemine ja wälimine.

19. Teed. Raudteed. Maanteed. Weeteed.

20. Post ja telegraf.

21. Eestimaa poliitikaline geograafia. Tema administratiivne jaotus. Linnad, alewikud ja muud tähtsamad kohad.

22. Maakondade üksikasjaline kirjeldus. Saaremaa. Läänemaa. Arjuma. Wirumaa. Narwamaa. Tartumaa.

Wiljandimaa. Pärnumaa. Wõrumaa. Walga maakond.

23. Maastikud Eestis.*

24. Eesti asundused.

Toimetuse märkus.

Peale eelpool ülesloetud kirjanduse Eestimaa geograafia üle tuleb kooliõpetajatele weel soovitada:

Dr. R. Boldt, Kodumaa tundmaõppimise korraldus Soomes.

Kõne Genfi geograafia-kongressil. J. Depmani tõlge ja täiendused Wenemaa uurimise kohta. W. Reimani eessõna, milles kõik üksikasjalised uurimised Baltimaa geograafia ja arhäoloogia kohta üles on loetud.

Raamatukene ilmus Eesti Rahwa Muuseumi toimetuste seerias.

* Eesti maastikud kui geograafilised üksused, on wähe läbi uuritud; sellepärast tuleb nendest ainult üleüldistes joontes rääkida.

Eesti rahwa ajaloo programm Wene sotsiaal. föderat. nõukogudewabariigi Eesti esimise astme töökoolis.

Ühiskonna mõiste ja siht. Ühiskondlikud wormid: perekond, kool, küla, linn, riik.

Loow töö kui ajaloo tähtsam tegur. Kultuura mõiste ja jaotus. Edu ja ewolutsoon. Ajaloo olemus ja ülesanne. Kultuura astmed: wanem ja uuem kiwiaeg; prongsi- ja waseaeg; raua- ja teraseaeg.

Rahwastetõud: Soome-Ugri rahwad. Nende esialgne kodumaa ja kultuurajärg. Rahwasterändamised.

Eesti rahwas ja tema asumine Läänemerele. Lähemad naabrirahwad: liiwilased, kuuralased, wadjalased, soomlased, lätlased, wenelased, rootslased, daanlased.

Kultuurajärg pärast sisserändamist. Majanduslik elu: metsastamine, kalaštamine, karjapidamine, põlluarimine, käsitöö. Koda ja kolle. Perekond, sugu, küla, kihelkond. Linnad. Wanemad, nõukogud, seisused.

Muistne usk. Nõiad ja targad. Aldjad, esiwanematõ austamine, loodusejõudude jumaldamine. Töö tähtsus jumaluste tekkimises. Eesti-Soome jumalad, kalewid.

Muistne luule ja kunst. Teaduse algus.

Sakslaste sissetungimine, tema põhjus ja järjekord. Eesti wabastusesõjad. Eestimaa ärawõitmine.

Eesti rahwa elukord pärast sakslaste alla langemist. Wana Liiwi talurahwa õigus. Rahwa wabaduse kitsendamised: maksud, teorjus, lossideehitamine, sõjawäekohustus, ristiusu wastuwõtmine.

Kes olid Eesti rahwa orjastajad? Rüt-liteordu. Ordumeister, komturid, orduwennad, teenrid. Lossid ja elu nendes. Katolikukirik. Ülempiiskop ja piiskopid, preestrid, mungad. Laenulised ja elu selleaegsetes mõisates.

Linnad, nende tekkimine. Tallinn ja Tartu. Elu linnades. Kaupmehed ja käsitöölised: gildid ja zunftid.

Wabad talupojad, teorjad, pärisorjad; mõisateendrid. Eestlaste asumine linnadesse. Orjapõlwe raskenemine. Mässud Saaremaal. Suur jüripäewamäss (1343). Kohtuõiguste, ihuwabaduse ja liikumise-wabaduse kaotamine.

Rahwa waimuelu. Katolikuusu raske mõju: usu tekkimine kuradisse, tontidesse; kratid, luupainajad, kodukäijad. Wanast usust kinnipidamine, muistsete jumalate austamine ristiusupühade näol. Orjapõlwe mõju rahwa luuleilma peale.

Reformatsioon Eestimaal. Kommunismiõpetus reformatsiooniajal ja uued talurahwamässud.

Eestimaa rahwuswaheline seisukord keskajal ja uue-aja algul. Liiwi sõjad XVI a.-s. lõpul ja XVII a.-s. algul ning nende järeldused maa ja rahwa kohta.

Rootsi aeg. Katsed rahwa põlwe parandada. Rahwa ariduse algus, esimesed eestikeelsed raamatud.

Suur põhjasõda ja Eesti rahwa Wene

riigi külge liitmine. Isewalitsus, rahwa elujärje pahlenemine. Wennastekoguduse õpetus Eestimaal. Walgustus ja suur Prantsuse rewolutsioon, nende järelkajad Eestis. Esimesed talurahwaseadused Eestis (a. 1804). Ihuwabadusekuulutamine (a. 1816 ja 1819). Teoorjus XIX aastasajal.

Talurahwamässud XIX a. Pühajärwe ja Mahtra sõjad. Uued katsed talupoegade elujärge korraldada, uued talurahwaseadused (1848, 1856 ja 1860). Talude müümine, wabade talude tekkimine. Maatainimesed: moonamehed, saunikud, sulased. Tung linnadesse. Wäljarändamine. Rahwusliku kultuura püüded. Eesti kirjanduse sündimine. Kreutzwald, Jakobson. Seltsid, kunst, koolid, rahwapidud.

Maatainimeste ja linnatöölise raske seisukord. 1905. a. rewolutsioon, parandused talurahwa elus. Suur Euroopa sõda ja uus töörahwa rewolutsioon (1917—1919).

Soowitawad käsiraamatud Eesti rahwa ajaloo pro- grammile I astme Eesti töökoolis.

1. Schurtz. Antropologie.
2. Kupffer. Baltische Landeskunde.
3. W. Grüntal. Tõuküsimus.
4. Rutenberg. Liv-, Est- und Kurlands Geschichte, 2. B.
5. L. Arbusch. Grundriss der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands.
6. H. Prants. Eesti rahwa ajalugu, 2 annet.
7. Чешихин. История Ливонии.
8. W. Reiman. Eesti rahwa ariduse järg iseseiswuse aja lõpul.
9. M. Kampmann. Eesti kirjanduseloo peajooned, 2 annet.
10. A. v. Gernet. Geschichte und System des bäuerlichen Agrarrechts in Estland.
11. Tobien. Livlands Agrargesetzgebung in XIX Jahrh.
12. J. Kärner. Talurahwa wabastamine Eestimaal.

Täiendused süsteemilisele aja-lookursusele Eesti II astme töö-
koolis.

I. Muinasaeg Eestis. Kiwiaeg. Prongsiaeg. Rauaaeg, a) wanem, b) uuem.

II. Soome sugu rahwaste muinasaeg. Soome-Ugri tõug. Õhtu- ja ommiku-soomlased. Eesti rahwas, tema sisserändamine Läänemeremaile.

Shamanism Soome sugu rahwaste juures. Animism: aljad, waimud. Manismi täht-

sus Soome usus. Tööstuse mõju jumalate-usu tekkimise peale: põllu-, sepa- ja kunsti-jumalad.

IV. Feodalism Eestis. Sakslaste ja daanlaste sissetungimine. Tema põhjused: kaubateede rajamine. Põhja-Saksamaa linnad. Suur kaubatee, linnade asutamine. Sõja-saagi otsimine, risticsõjad, rüütlite-ordud. Maad ja maksud. Katolikukirik, piiskopkonnad, kloostrid, kirikud. Laenuised. Maa ärawõtmine. Liiwlaste sõjad. Kaks kihti Liiwi rahwa juures; rikkad, nende esitaja Kaupo; rahwas, tema esitaja Aeko. Üksmeele puudus kui liiwlaste allaandmise põhjus. Eesti sõjad. Kõrgemad seisuslikud wastuolud, üleüldsete uwide puudus. Sakala ja Ugauni allaeitmine. Paala lahing. Sõjad Järwas ja Wirus. Daanlaste sõjad. Eesti rahwa wabaduse ots 1224.

Eesti rahwa elukord pärast allaeitmist, wanemad wabad talupojad. Teoorjus, maksud, kohustused. Muudatused põllupidamises. Laenuolud ja rahwa elutingimised ordumaal, kirikumail ja Daani piirides. Suur Eesti mäss 1343. Eestimaa terwelt ordu ja kiriku all. Pärissorjuse algus. Eestlased linnades, lossides ja mõisates.

Muudatused waimuelus. Ristiusu rusuw mõju rahwa waimuelu peale. Orjapõlv rahwaluules.

„Wana eaaeg Eestis“.

VIII. Reformatsioon Eestis. Melhior Hoffmann. Talupoegademässud Eestis. Eestimaa rahwuswaheline seisukord. Liiwi sõda. Ordu lõpp. Wene, Rootsi, Daani ja Poola sissetungimine. Liiwi sõja järel-dused.

Rootsi aeg. Reformatsiooni lõpulik wõit. Püüfe feodaalset korda purustada. Redukt-sioon, wakuraamatud. Rahwa aridus. Eestikeelsed raamatud.

IX. Suur põhjasõda. Eesti rahwa Wene riigi alla saamine. Absolutism, rahwa elukorra pahlenemine. Wennastekogudus kui esimene püüfe rahwa isetegewust alustada.

XI. Üksikud katsed pärisorjusele seaduslikka piirisi panna Eestis XVIII a. lõpul. Liiwi ja Eesti talurahwa seadused a. 1804. Kapitalismi tungimine Eestimaale. Linnupriius a. 1816 ja 1819. Mässud ja rahu-tused Pühajärwes, Mahtras. Wene usu tulek. 1849; 1856 ja 1860 a. talurahwaseadused.

XIII. Wabade talude tekkimine. Maa-proletariaat. Linnad Eestis XIX aastasajal, kaubandus, tööstus. Rahwusliku kultuura algus, wäikekoodanluse tekkimine Eestis. Kreutzwald, Janssen, Jakobson, Grenzstein,

kui kodanluse woolu esitajad. Feodaalne maaoawalitsus. Seltside elu, ühistegewus. Koolid, aridusetöö.

XIV. Linnaproletariaadi tekkimine. Sotsiaaldemokratismi õpetus Eestis, 1905 a. rewolutsioon, wäikekodanluse wõit. Suur Euroopa sõda. Proletaarne rewolutsioon Eestis 1917—1919 a.

Tarwilised raamatud süsteemilise ajaloo programmi täiendustele Eesti II astme töökoolis (peale nende, mis nimetatud I astme programmis).

Läti Hindreku Liiwimaa ajaraamat, ümber pannud J. Jung.

A. A. Шахматов. Введение в историю русского языка.

(Soomlaste esialgsest asumaast).

E. B. Tylor. Primitive Culture. 2 a. (animism). (Wene tõlge).

Jul. Lippert. Der Seelencult.

Herb. Spencer. Principles of Sociology (ka Wene tõlkes).

W. Wundt. Einleitung in die Völkerpsychologie.

Matti Waronen. Wainajainpalwelus mui-naisilla Suomalaisilla.

K. Krohn. Suomalaisten runojen uskonto.

W. Grünthal. Eesti luule.

G. L. v. Maurer. Einleitung zur Geschichte der Mark, Hof, Dorf und Stadtverfassung.

G. v. Below. Entstehung der Rittergüter.

A. v. Tränche. Die Eingeborenen Alt-Livlands im 13 Jahrhundert (Balt. Monatsschr. 43).

H. v. Engelhardt. Beitrag zur Entstehung der Gutsherrschaft von Livland während der Ordenszeit.

G. Bunge. Geschichtliche Entwicklung der Ständeverhältnisse in Liv-, Est- und Kurland.

L. v. Below. Das alte deutsche Städte-wesen und Bürgertum.

C. Mettig. Geschichte der Stadt Riga.

I. Sitzka. Rootsiaegne mõisate tagasiwõtmine.

W. Reimann. Kiwid ja killud. Bengt Gottfried Forselius.

E. Asson. Pärispõlw Eestis.

Harnak. Die lutherische Kirche Livlands und die hernhutische Brüdergemeinde.

Plitt. Die Brüdergemeinde und die lutherische Kirche in Livland.

E. Wilde. Mahtra sõda. Prohwet Maltswet.

M. Kampmann. Eesti kirjanduseloo pea-jooned.

M. Martna. C. R. Jakobson.

Jürisson. Punased aastad Eestis.

Gerneti ja Tobieni tööd tingimata tarwilised (nimetatud I astme programmis).

Näitlik süsteemilise ajalookursuse programm II astme ainsas töökoolis.

I. Muistne inimesesugu: kiwiaeg; wana ja uus kiwiajajärgud; muistne perekond ja horde; usu, keele ja kunsti tekkimine.

II. Metslased: naisterahwaste põllupidamine ja matriarhaat; karjakaswatamise ilmumine ja patriarhaat; animism, fetischism, totemism, rasse ja õimkonna usk; kirja ja arwamise tekkimine.

III. Wanade keskmereäärsete kultuurade ajalugu: 1) Egiptus ja Sumeri-Akkadi Mesopotaamia; sugu ja õimkonna eluolu (küttimine ja karjakaswatus; poolrändaw maa kasutamine; sugu ja õimkonna walitsus; sugu, usk); ajutine ühinemine ehk feodaalne rewolutsioon, feodalismi tekkimine (põllupidamise edusammud, erapõllupidamise tekkimine; rööwkauplemine; poliitiline ühinemine Zoseri ajal Egiptuses, Sargoni ja Naramsini ajal Mesopotaamias; päikese - Ozirise ja maa - Izise kultus;

astmelised templid ja piramiidid — ehituskunsti algus); feodalism (majapidamise walitsus ja rahamajapidamine kohalise kitsa turuga; riiklikkude õiguste kokkukaswamine põllupidamisega; kesk- ja kohaline walitsus; pärisorjuseõigus; preesritekihi ja tema teaduste tähtsus; ehituskunst; kohalised jumalad); feodalismi langemine ja mõisnikkude rewolutsioon ehk üleminek isewalitsusele (kauplemise edenemine laialise turuga, kuna ülemwõim maapidaja kätte jääb; mõisnikkude tõus; kaupmehed ja käsitöölised; bürokraatia kasw; Amenofis IV reformid Egiptuses ja Hammurabi reformid Mesopotaamias; kunstiline kirjan-dus, kunst ja teadus; mõisnikkude isewalitsuse õitseag Egiptuses „Uue kuningriigi“ ajal (mõisnikkude bürokraatia ja kuningate isewalitsus, usuline reaktsioon; Egiptuse kauplemise uwid Aasias ja Ram-

ses II ning III sõjakäigud); Sumeri-Akkadi kultuura ukkaminek assiiralaste all ja Egiptuse oma. persialaste all. 2) Üleüldine Ägea kultuura ülewaade (eelfeodaalne warane-minoiilne aeg, feodalism kesk-minoiilisel ajal ja üleminek mõisnikkude kuni-riigile ilisel-minoiilisel ajal), hetetiwide kultuur (sugu- ja õimkonna olu; feodalismi tekkimine ja Subbiluliuma; feodalism), assiiralaste kultuur (Tiglat-Pilesar ja Assiiria feodalism, Salmanassar II ja mõisnikkude kuningriik), kaldealaste (Nebukadnetsar) ja fõniikialaste kultuur (esimene linnade [munitsipaalse] feodalismi näide). 3) Wanade juutide ajalugu: karjakasvatamine, sugu- ja õimkonna olu, õimkonna politeism; juutide feodalismi tekkimine ja kindlustamine Sauli, Taaweti ja Saalomoni ajal (põlluarimine, eramaaomandamine); juutide feodalism (põlluarimate usk, kohalised jumalad; feodaalne luule wägilastest ja kangelastest, lahkusuline-demokraatlik prohewetite liikumine), preestrite walitsus (monoteism; teokraatia; Hesekiel, preestrid-scholastikud wariserid; saduserid kui aritlaste skeptitsismi esitajad; usuline-ühiskondlik liikumine käsitöölise ja talupoegade keskel; jesseid; esialgne ristiusk), diaspoora ehk Eebrea rahwa laialipillamine. 4) Persia ja tema katse ühendada terwet ommikupoolset keskmereäärset ilma. 5) Wana Greekamaa: sugu- ja õimkonna olu (karjakasvatamine, õimkondade poliitiline eraldus, sugu, usk); elleenlaste linnade (munitsipaalne) feodalism (põlluarimine ja wäline kauplemine; aristokraatlik wabariik Aasias ja Spartas; feodaalne usk ja luule; Dooria ehituslaad; talupoegade rõhumine ja tema wastukujutus Hesiodese töödes); Elleeni feodalismi langemine (Pisistratese tirannia, Drakose, Solooni ja Klisthenese esümnetiad); Greeka-Persia sõjad, Atheena rüik, kapitalism ja Peloponnesose sõda (rahamajanduse kaswamine; Themistokles, Aristides, Esthialtes, Perikles, Alkibiades, Joonia ja Elea koolide filosoofid; sofistid, Sokrates, Elleeni tragöödia ja komöödia; Herodotes, Thukidides, Xenofontes); Makedoonia tõus ja katse ühendada kõike ommikupoolset keskmereäärset ilma (Filippus ja Aleksander Suur; Demosthenes, Makedoonia isewalitsus; Plato, Aristoteles; stooikid, epikurealased ja künnikid; ellenistlik ja aleksandrialine kultuur; Aleksander Suure kuningriigi lagunemine ja tema majanduslikud põhjused). 6) Rooma ajalugu: sugu- ja õimkonna olu (küttimine ja karjapidamine, Itaalia õimkondade eraldus; riibad, kuuriad ja suguwõsad, sugu, usk);

Rooma feodalism (patriitsiused ja plebeid; XII tabeli, Litsiiniuse ja Sekstiuse seadused); Rooma wõitmine ja üleminek impeeriumile (rahamajanduse kasw; nobiliteet ja profetariaat; prokonsulid ja senat; Grakhid Marius, Sulla, Pompeius, Tsäsar, esimene ja teine triumfiraadid; klassikaline Rooma kirjanduse aeg; usu ümberloomine; inse-nerikunst); esimese kolme aastasaja impeerium (rahamajandus laialise turuga; ristiusk ja apostel Paulus); impeerium IV ja V aastasajal (turu kitsendus; kolonaat; terwe ühiskonna pärisorjaline ehitus; bürokraatia ja isewalitsus Diokletianese ja Konstantini ajal; ristiusk kui riigiusk; kirjandus; teadus; uusplatonism ja Plotinus; mungad; gnostitsism); impeeriumi lagunemine ja jagunemine; õhtu-Rooma riigi langemine.

IV. Õhtu-Euroopa feodalismi ajalugu: 1) wanade germaanlaste olu, küttimine ja karjakasvatamine, suguwõsad ja õimkonnad; usk; õimkondadeühisused ja suur rahwasterändamine; 2) feodalismi tekkimine (põlluarimine ja naturaalne majandus; benefiitsium; prekaarium; commendatsioon; immunitet; Karl Martellus ja Karl Suur). 3) Feodalism arenenud seisukorras (rahamajandus kitsa turuga; laen; wassalliteet; suwereniteet; feodaalne hierarhia; klassikaline, täieline feodalismi worm Prantsusmaal; sotsiaalse ja poliitilise feodalismi nõrkus Inglismaal; Germaani õimkonna feodalismi tahajäänus; mungaolu ja paapstid; paapstid ja keisririik; ristisõjad majanduslikust ja katoliku waatekohast; scholastikud; feodaalne luule; kesk-aegne teadus; Romaani stiil kunstis). 4) Feodalismi langemine (kohaliste turgude lagunemine ja suurte turgude tekkimine; linnade, nende kaupluse ja tööstuse kasw; pärisorjuse langemine; parlament; üleüldised seisused, maapäewad; ainuwalitsuse wõim; muudet rüütli luules; Gooti stiil; lahkusud, iseäranis katarid ja waldensid; Dante, Roger Baco).

V. Mussulmani feodalism: 1) araablased enne Mohammedi (karjakasvatamine, õimkonna olu, suguwõsa usk); 2) üleminek feodalismile Mohammedi, esimeste kaliifide, Omaijadide ja esimeste Abassidide ajal (põlluarimise kasw; erapõlluarimine; usu reform; sõdimised; administratsioon); 3) Araabia feodalism (kohalised turud ja kalifaadi lagunemine; mussulmani lahkusud; kirjandus, teadus ja kunst). Feodalism Seldzhuki ja Osmani türklaste juures.

VI. Büzantia ja slaawlaste: 1) antiik- ilma traditsioonide nõrgendus VI a-s. (kaupluse sidemed Aafrikas, Aasias ja Itaalias;

Justinianus; ehituskunst ja kujumaal; lahkusud ja teoloogia). 2) Buzantia feodalismi tekkimine VII, VIII ja IX aastajal (naturaalne majandus, keskvalitsuse nõrgendus; talupoegade ühiskond; kujudesalgamine kui kaitse feodalismi takistada). 3) Feodalism X ja XI aastajal (kohalised turud, charistikariatus, pronia ja stratiotide mõisad; riigiametite päriwus ja feodaalne iseseiswus; ajalooline ja ilukirjandus; kunsti suremine). 4) Ärkamiskatse XII a.s. (kaupluse wõistlus Wenediguga, Genuaga, Piisaga; Komnenid ja nende poliitika; ärkamise idud kirjanduses ja kunstis ning nende wastuelk XIV ja XV a.s.). 5) Buzantia langemine XIII, XIV ja XV aastajal. 6) Slaawlaste sugu- ja õimkonna olu; 7) Tshehhi ja Poola feodalism. 8) Feodalism Balti slaawlaste juures. 9) Bulgaaria ja Serbia feodalism X kuni XIV aastajani.

VII. Eelfeodaalne ja feodaalne Wenemaa: 1) sugu ja õimkonna olu VI a.s. kuni X a.s. pooleni (kütmine, mesilastepidamine, karjakaswatamine; waba põlluarimine; õimkonna würistid ja rahwakogud; rööwkauplus; riigi tekkimine; paganus wanal Wenemaal). 2) Udelli- ehk feodaalse korra ettewalmistus X, XI ja XII a.s. (põlluarimise kasw; erapõllupidamine; ühiskonna jagunemise algus; Wenemaa ristimine; kaksikusk; Wladimir Püha; Wladimir Monomah; kirjandus; kunst). Udellide põhjammiku-Wenemaa XIII a.s. ja XIV a.s. algusel (põlluarimise wõit; naturaalne majandus; päritaw mõis ja tarwitataw mõis; klassid ja seisused; pantandmine; kohtust ja maksudest wabastawad kirjad; udellide walitsus ja tema majanduslik iseloom; rahwakogu langemine; kaksikusk; feodaalne kirjandus). 4) Wabad linnad ehk munitsipaalne feodalism Wenemaal (läbikäiw kauplus; põlluarimine; krediit; klassid ja seisused; rahwakogu, würist ja bojaaride nõukogu; Nowgorodi parteid; aristokraatia wõit; wabade linnade langemine; nende kunst ja kirjandus). 5) Leedumaa, õhtu- ja lõunaõhtu-Wenemaa XIII—XVI aastajani. 6) Udellide korra langemine XIV ja XV aastajal (naturaalse majanduse lagunemine; Moskwa tõusmise põhjused; maa ja walitsuswõimu kogumine Moskwa würistide poolt „muretsemiste“, lepingute ja testamentide teel; jooseplased ja Wolga tagused mungad; juukselõikajad ja juutlased; Moskwa ehituslaad; kujumaal ja Andrei Rublew; ülewenemaalised ajaraamatutekogud; poliitikakirjandus XV aastajal; kogutööd, pühade elulood, apokrifid ja kunstiline kirjandus.

VIII. Mõisnikkude riigipööre õhtu-Euroopas: 1) rahamajandus laialise turuga, 2) uued maad ja ülesleidmised; 3) Petrarca, Boccaccio, Valla, Florentsi akadeemia, Pico della Mirandola, Giotto, Fra-Angelico, Botticelli, Vinci, Rafael, Titian, Michel-Angelo; 4) Itaalia irmuwalitsus XVI a.s.; 5) Saksa, Prantsuse ja Inglise humanism; 6) reformatsioon; Wiklef, Huss, Luther, Calvin, Müntzer ja anabaptistid; talupoegadesõda Saksamaal; 7) katoliku reaktsioon; Tridenti kirikukongress; jesuiidid; kolmekümneaastane sõda.

IX. Mõisnikkude riigipööre Wenemaal: 1) rahamajandus laialise turuga; 2) seisuslikkus ja pärisorjus; 3) opritschina ja Joann Irmaa isewalitsus; 4) sotsiaalne ja poliitiline wõitlus segaajal; 5) riigiehitus XVII a.s.: maa soboorid; keskasutused ja maawalitsejad; 1649. a. „Seadlus“; 6) Peeter Suure reformi ettewalmistus; 7) Peetri reform; 8) waimlik kultuur XVI a.s. poolt kuni XVIII a.s. esimese weerandini; kirik ja riik; Nikon; lahkusk; sektid; kirjandus; kunst, teadus, kombed ja pruugid.

X. Mõisnikkude ülemwõim õhtu-Euroopas: 1) Inglismaa Tudoride ja Stuartide ajal (kuninglik isewalitsus ja parlament; kirik ja riik; Shakespeare ja kirjanduslik klassitsism; Thomas More; Baco); 2) wana kord Prantsusmaal XVII ja XVIII a.s. (mõisnikkude eesõigused; absolutism ja bürokraatia Louis XIII, XIV ja XV ajal; kunst ja kirjandus; Descartes; jansenistid; 3) Saksamaa ja Austria XVIII a.s.: Maria Teresia, Friedrich II, Joosep II.

XI. Mõisnikkude ülemwõim Wenemaal: 1) Katarina II ja 1785. a. lubaduskirjade ettewalmistus ning kubermangude asutamine 1775. a.; Wenemaa wäline poliitika XVIII a.s. 2) Aleksander I: riiginõukogu, ministeeriumid, Speranski plaan; 3) Nikolai I, tema isik ja walitsusewiis.

XII. Demokraatlik rewolutsioon õhtu-Euroopas: 1) rewolutsiooni Inglismaal XVII a.s.; presbüteriaanlased, puritaanlased, independentid, lewellerid ja diggerid; Kaarel I poliitika; kaune parlament; Cromwelli diktatuur; 2) suur Prantsuse rewolutsioon: füsiokraadid; Meillet, Voltaire, entsüklopädistid, Montesquieu, Rosseau; Louis XVI ja Thurgot; rahwuslikkogu; seaduseandewkogu; konwent ja jakobäänlaste diktatuur; direktorium ja konsulaat; esimene keisririik; Burbonide restauratsioon; 3) 1830. a. juulikuurewolutsioon ja Orleani kuningriik; 4) weebruarirewolutsioon a. 1848. ühes sotsialismiajaloo

Prantsusmaal XIX a.s.; 5) 1848. a. rewolutsioon Saksamaal ja Austrias.

XIII. Öhtu-Euroopa kapitalism XIX a.s. algul ja XX a.s. algul: 1) tööstuse kapitalismi arenemine Inglismaal XIX a.s., pärast XVIII a.s. pööret tööstuses; parlamendireformid kohalise walitsuse asjus Inglismaal; töolisteliikumine (chartism, tradeunionism); Saksa kapitalismi wõitlus 70. aastates; Inglise tööliste liikumise poliitiline iseloom; Lloyd-George eelarwe ja tema sotsiaalsed reformid; rahakapital ja imperialism Inglismaal; Iirimaa küsimus; 2) teine keisririik ja kolmas wabariik Prantsusmaal; tööstuse- ja rahakapitalism; 1871. a. kommuun ja tööliste liikumine (sotsialism ja sündikalism); 3) Saksamaa ja Austria XIX a.s.: kapitalismi kasv; konstitutsionalism; tööliste liikumine; Ommikumaa küsimus ja imperialism; 4) waimlik kultuur kapitalistlikus ühiskonnas.

XIV. Rewolutsioon Wenemaal: 1) Aleksander II reformid, nende majanduslik, seaduseandew ja ideeline ettewalmistus; pärisorjuse jätid ja wana korra kinnitamine nende teostamise juures; 2) rewolutsiooniline ja opositsiooniline liikumine Wenemaal: Nowikow, Radistshew, dekabristid; öhtupoolsed ja slawenofiilid; Herzen ja rahwameelsus; Tschernõschewski ja Pissarew, Netschajew; „Maa ja Wabadus“; „Rahwawabadus“ ja „Must Maa“; sotsiaaldemo-

kraadid ja sotsialistid-rewolutsionäärid; „Wabastamise Ühisus“; 3) majandus, ühiskond, riik, Wenemaa sisemine ja wäline poliitika Aleksander II, Aleksander III ja Nikolai II ajal; 1905. a. rewolutsioon; walitsuse poliitika 1906—1916. a. ja Wenemaa osawõtmise põhjused ilmasõjast; 6) 1917. a. rewolutsiooni sündimine.

XV. Üleüldine waade kõige tähtsamate väljaspool Euroopat asuwate maade ajaloosse: 1) Ameerika Ühisriigid (Ameerika konstitutsioon; kodusõda XIX a.s. 60. aastates; kapitalismi ja imperialismi arenemine; 2) linamaa; Wana-lina sugu- ja õimkonna olu; feodalism; absolutism; talupoegaderewolutsioon); 3) Jaapan (sugu- ja õimkonna olu; daimiude feodalism ja shogunaat; samuraide rewolutsioon a. 1868.; Jaapani konstitutsioon ja kapitalism); 4) India (sugu- ja õimkonna olu wanas Indias; Ashoka ja Buddha; India feodalism; feodalismi langemine mussulmani keisririigis Indias; India, kui Inglise koloonia; konstitutsiooniline ja rewolutsiooniline liikumine Indias); 5) Austraalia: lammastekaswatus (karjakaswatus) kuni XIX a.s. pooleni; majanduslik pööre; industrialism ja demokraatlik omawalitsus; agrarküsimus Austraalias ja Uuel-Meremaal; 6) Lõuna-Aafrika: tema asumaine minewik (portugaallased, ollandlased, inglased); buuride sõda; Lõuna-Aafrika omawalitsuslik demokraatia.

Näitlik elementaarse ajaloo kursuse programm (Wene ajalugu).

1. Esialgne aja- ja minewikumõiste. Muuted minewikus. Arenemiseaade. Aastasadamõiste. (Waata: Уланов, Опыт методики истории в начальной школе. Изд. Сытина, 1914. Мельгунов, Первые уроки истории.)

2. Ruumi ja piiride mõiste (elawa kõne abil, wõimalikult mitte koolis, waid jalutustel). Teatawa maakõha territoorium. Maakond. Kubermang. Wene riigi pind. Käesolew kõne waja siduda esimese kõnega. Koduküla ehk -linna minewik, kohalise maa, Wenemaa minewik. (Näitlik kõne ruumist, waata nim. Ulanowi raam.)

3. Praeguse aja inimese elu ja tema wõrdlemine muistse inimese eluga. Looduse mõju inimese eluwiisi peale. Muistse

inimese esimesed sammud wõitluses loodusega. Esimesed riistad, kate, elumaja, majapidamine. Aastasadade wahelduse mõiste (kiwi-, prongsi-, raudajad). Kuidas õpime meie tundma muistset inimest.

Niisuguste kõnede eeskujudeks wõiwad olla sellekohased peatükid raamatus „Наше прошлое“, „Книга для чтения по русской истории“ Вейхельга, Коваленского, Петрушевского и Уланова. Näitlikud abinõud — eelajalooliste asjade jäänused ehk üleswõtted nendest (näit. „Таблицы доисторических предметов“ Бендорфа, Wasnetsowi pilt „Kiwiageg“).

4. Eelolewa kõne järg. Muistsete aegade waheldus Wenemaa piirides. Wenemaa tasandik kõige wanemal ajal. Metsawõõ

* Черный передел.

ja tema mõju inimese elamisewiisi peale (kütmine ja kalapüük). Kiwiaja jäänused Laadoga järwe ääres. Lõuna-Wenemaa rohtlaan ja tema wanemate elanikkude elamisewiis (põllupidamine, karjakasvatamine). Uue kiwi- ja prongsiaja jäänused Dnepri jõe keskmisel woolul. Sküütlaste eluwiis kaewamiste andmete waral ja Greeka kirjanikkude juttude järele (rauaaeg). Materjali kõne jaoks wt. „Хрестоматия по Русской истории“ М. Коваленского, т. I, allikatekogus „Древний мир на юге России“ (Москва, 1918) ja Abramowi raamatust „Что говорят забытые могилы“.

5. Järgmised muuted Wene tasandikul. Rahwasteliikumine Lõuna-Wene rohtlaanes ja slaawlaste laialiasumine. Slaawi asukoht ja maalinn (wõimalikult igas maakohas leiduwate auakalmude ja maalinnade waral). Slaawi asukoha eluolu koordineemise eluga wõrreldes. (Wt. „Наше прошлое“; „Книга по русской истории“ Вейхельта, Коваленского, Петрушевского и Уланова; Князьков, „Из прошлого русской земли“; Жаринов и Никольский, „Былое вокруг нас“; Тарасов и Гартвиг, „Славянский поселок“. Näitlikud abipildid: „Славянский поселок“, Maksimowi pilt Dumnowi wäljaandes, „Жилье у восточных славян“, S. W. Iwanowi pilt, ja „На зоре истории. Городище“, N. K. Rörich, Grossmanni ja Knöbeli wäljaandes.)

6. Slaawlaste rahulised läbikäimised üksteisega. Matuskohad. Slaawlaste usk ja pidud ning slaawlaste eluwiisi peegeldus nendes. (Wt. Ulanowi nimetatud raamatud ja eelmises paragrafis nimetatud raamatud. Näitlikud abinõud „Turg omiku-slaawlaste piirkonnas“, S. W. Iwanowi pilt Knöbeli wäljaandes.)

7. Slaawlaste naabrid. Soome suguarud, nende eluolu ja mõju slaawlaste elu peale. Warjaagid ja nende rööwsõidud Wenemaale. Büzantia ja slaawlaste läbikäimine temaga. Rohtlaane rändajad-rahwad ja wõitlus nendega. Slaawi suguarude ühisuse tekkimine wõitluses naabritega (iseäranis rändajate-rahwastega), mis alguse pani Wene riigile. (Wt. „Уланов, „Наше прошлое“; „Книга по русской истории“ Князькова. Näitlikkudest abipildidest „Приезд варягов“, W. M. Wasnetzowi pilt Knöbeli wäljaandes.)

8. Wested Rüürikut ja Oleegist: jutt „Esialgse ajaraamatu“ põhjal, weste arwustus; ärawõitmine; slaawlaste ja warjaagide eluolu sarnadus; Puschkini „Песнь о вещем Олеге“.

9. Maksukogumine ja kauplemine wanal Wenemaal: Igori maasõidud „Esialgse ajaraamatu“ põhjal; sõjasalk; suguaruwurst ja rahwanõukogu (вече) drewljaanlaste juures; jutt kaubasoitudest Konstantinoopoli Konstantin Purpurisündinu jutustuse ja lepingute põhjal greeklastega.

10. Kohus „Russkaja Prawda“ põhjal: süüdistamine kuritöölt tabamise ja tunnistajate-pealtnägijate waral; süüdistus kahtluse põhjal; järeлкуulamine, tule ja weega katsumine, wanne; trahwid („вира“ ja „продажа“) ja eratasud („головничество“ ja „урок“); kohtuniku passiivne osa; kuritöö kui ainelise kahju mõiste; kogukonna osawõtmise juhtumised tasuraha maksimisest.

11. Olga ja Swjatoslaw: Olga kättemaksimine: tema majanduslikud mured; tema ristiusk; Swjatoslawi sõjakäigud ja elamisewiis; tema ülespidamine ristiusu wastu.

12. Paganauk wanal Wenemaal: animismi, fetischmi, totemismi, sugu ja põllupidamise usu tundemärgid.

13. Ristiusu wastuwõtmine: weste ebatõelikkus; pärastrumase elu ja irmsa kohtu ettekujutuse mõju; Dobrõnja ja Putjata ristiusku laiali laotamas Põhjas; kaksikusk.

14. Wladimir Monomahi õpetuskõne: majanduslikkus; wagadus; küti- ja sõjatööd; würstiwalitsus; kolmweerandi Wenemaa ühendamine Monomahi perekonna all.

15. Mikula Seljanowitsch (lugulaul Wolgast), Põhjamaa künnipilt; põlluarimise ja põllumehe wõit sõjasalkade meeste üle.

16. Nowgorodi elu; kaubasoitud, uued nõuded, kunst (muusika) lugulaulu järele Sadkost, rikkast kaupmehes; tapelusimu, jөөrөөwimine ja uskumatus lugulaulu järele Wassilist Buslawewist; wurst, nõukogu (вече) ja linnawanem (посадник) Nowgorodi lepingute järele würstidega ja katkete järele Nowgorodi ajaraamatust.

17. Iwan Kalita; üüdnimi Kalita ja tema tähendus; wõitlus Tweeriga ja wõitlusewiisid; Kalita testament (juurekogumised ja kokkuoidmine).

18. Wana-Wene klooster. Põhjamaa kolonisatsioon. Kloostsi majapidamine. Kloostrite maomanduse kaswamine.

19. Iwan III: maa ja walitsuswõimu kogumine; poliitika Nowgorodi ja tatarlaste wastu; suurem kohtuniku aktiivsus Russkaja Prawdaga wõrreldes; ihunuhtlus ja surmanuhtlus ning mõiste kuriteost kui kõlblikust pahest; wanuse jäänused kohtukahewõitluses; kultuurilised uuendused Iwan III ajal.

20. Bojaaridewalitsus Joann Irmsa lapsepõlwes; bojaaride suguwõsade wõistlus; nende püüded walitsuswõimu järele.

21. „Ärawalitud kogu“ ja tema tegewus; Silwester, Adaschew, Kurbski; tsaariwõimu piiramine bojaaridewolikogu poolt 1550. a. kohturaamatus; Stoglaw; gubade walitsus ja nende osane asetamine kohannikkude asemele XVI aastasaja 40. aastates; maaomawalitsus 50. aastatel.

22. Sõjakäik Kaasani riiki; mõisnikkude sõjateenistuse korraldus ja sõjawäe seade XVI aastasajal. Krimmisõjasõidud.

23. Opritschina; tema politseiline ja maaomanduslik tähtsus; Irmsa waade tsaariwõimu peale kirjawahetuses Kurbskiga.

24. Joann Irmsa iseloom Kljutschewski kursuse järele, laulude järele Kaasani ärawõitmisest ja Irmsa wihast poja wastu ning Aleksei Tolstoi tragöödia järele „Joann Irmsa surm“.

25. Segaaeg: bojaaride wõitlus isewalitsuse wastu, mõisnikkude wõitlus isewalitsuse eest, talupoegade wõitlus orjapõlwe wastu; Boris Godunow — mõisnikkude tsaar; Wale-Dimitri I — bojaaride kandidaat, kes mõisnikkude poole läks; bojaaride tsaar Wassili Schuiski; Wladislawi kandidatuur ja selle nurjaminek wõistluse tõttu maa pärast Wene ja Poola mõisnikkude wahel; mõisnikkude, kaupmeeste ja Põhja wabade talupoegade wõit Minini ja Posharski malewas ja Mihaeli walimine (maakogud kui wastukaal bojaaride duumale); legendad Germogenist ja Troitski kloostrist.

26. Maakogu 1648. ja 1649. a. seaduskogu; walimised; soowikirjad; ääletamine seisuste järele; walitute projektid ja nende mõju seaduskogu kokkuseade peale; kogu nõuandew iseloom; pärisorjuse seaduslik kinnitamine; surmanuhtlus ja ihunuhtlused; seisustewahed.

27. Tsaar Aleksei Mihailowitsch; tema isik Kljutschewski järele, tema elamisewiis (Kiesewetteri töö „День царя Алексея Михайловича“), majapidamine (Zaozerski, „Царь Алексей Михайлович в своем хозяйстве“).

28. Peeter Suure kaswatus ja iseloom.

29. Suur põhjasõda; tema ülesanded ja põhjused; uus sõjawäekorraldus; sõja mõju Peeter Suure reformide peale.

30. Mõisnikkude eluolu Peetri ajal: asamblee; „Nooruse au peegel“; kaswatus ja aridus; sõjateenistus ja -jooksikud.

31. Katkete lugemine „Bolotowi kirjadest“ otsustega mõisnikkude majandusliku elu üle XVIII aastasaja teisel poolel.

32. Katarina komisjon 1767. a. ühenduses eesõigustekirjadega mõisnikkudele ja linnadele 1785. ja 1775. a. kubermangu asutustega.

33. Rasini ja Pugatschewi mässud.

34. Kaheteistkümnes aasta ühes Leo Tolstoi romaani „Sõda ja rahu“ lugemisega.

35. Araktschejew: tema pärisorjuslik majapidamine; sõja asukohad.

36. Dekabristid: jutt nendest; katked nende mälestustest.

37. Nikolai I: isik ja tegewus.

38. Katkete lugemine S. Aksakowi „Perekonna kroonikast“ (pärisorjuse mõisnikkude põli) ja Herzeni „Minewikust ja mõtetest“ (eduline mõisnikkudekiht ja ühiskondline liikumine XIX aastasaja esimesel poolel).

39. 1861. a. 19. weebruari reform; talupoegade uwid ja rahutused; eduliste mõisnikkude ja wabrikantide majanduslikud uwid; Krimmi sõja mõju; reformi läbitõõtamine ja mitmesuguste mõisnikkude grupete wõitlus; orjapõlwise majapidamise ja pärisorjuse jätsed; tsaariliste traditsioonide kindlustamine talupoegade keskel.

40. Wana ja uus Wene kohus Inglise kohtuga wõrreldes (wannutatud istujad ja nende osawõtmine süüdistusest kodanlikudes ja kaelakohtulistes asjades Inglise maal; awalikkus).

41. Wene semstwo ja kohaline omawalitsus Inglise maal; tegewuse wõimupiir; seisuslikkus, tsensus ja demokraatia.

42. Aleksander III ja Nikolai II; isikud ja reaktsiooniline kord sisemises walitsuses, aridus, rahaasjanduses, majanduses.

43. „Maa ja wabadus“: rahwameelsus, rahwasekka minemine, tagakiusamine walitsuswõimude poolt.

44. „Rahwawabadus“: Sheljabow, terrorism; Plehanow ja „Must Maa“.

45. Sotsiaaldemokraadid, sotsialistidrewolutsionärid ja „Wabastamiseühisus“.

46. Nõukoguderiigi konstitutsiooni tundmaõppimine.

Uus raamat töökooli üle.

Ilja aja eest ilmus tänawu Moskwas Wene keeles P. Blonski sulest raamat „Töö kool“ („Трудовая Школа“) I. jagu. Rohkearwulises pädagoogilise kirjanduse seas töökooli kohta, mis wiimasel ajal ilmunud Wenemaal, on Blonski töö üks uuematest ja algupärasematest. Muidugi mõista, töökooli põhjusemõtted on läinud õpeaasta jooksul nii otsustawalt läbi sõelatud, et raske on siin ütelda midagi täieste uut. Pea kõik awaldatud ning õigekestunnistatud printsiibid on seaduseandlikul teel maksma pandud kaswatustöö praktikas Ainsa Töökooli põhjuseadusena. Küsitaw on ainult, kuipalju neist põhjusemõtetest tõeste on eluks saanud, sest üks asi on seadust ehk teaduslikku ühiskonna õpetust wälja kuulutada ning koguni teine asi — tõeline tegewate elu ümberloomine selle seaduse ehk õpetuse alal. Näituseks sai Prantsusmaal vähem kui saja aasta jooksul, suurest rewolutsioonist peale, wälja kuulutatud kümmekond kõige eeskujulisemaid demokraatlikka konstitutsioone. Ja waatamata selle peale maksab praegusel ajal Prantsusmaal piiramata rahakapitali walitsus, kes kõik demokraatlikud printsiibid ammu on eitnud kolikambri. Muidugi mõista, pole meil weel praegu saadawal täpiseid andmeid lõppewa õpeaasta töö wiljakusest ning laadist töökoolis. Kuid üleüldise, pealiskaudse saadud mõju järele otsustades peab ütleva, et isegi tähtsamad töökooli põhjuseaduse alused pole suutnud senini juurduda tegewasse elu pinda, ümberpöörduda, nende teostamine kas on sattunud nii oskamata kaswatajate kätte ehk on sündinud nii wõimatutes tingimistes, et tagajärjed tihti otse eitawad.

Wähe leidub kaswatajate ajaloos aegu, kus olewates koolides nii wähe ariduslikku tööd on tehtud nagu praegustes Wene töökoolides. Seda wõib otsustada nende üksikute artiklite waral, mis on ilmunud ametlikkudes ajalehtedes, nagu Moskwa „Известия“, Peterburi „Северная Коммуна“ ja „Правда“ ja mis paljastawad isegi pealinnade koolides walitsewat korralagedust. Käesolewas artiklis ei mõtle meie mitte lähemalt peatada selle küsimuse juures. Tähtis on ainult ära näidata, kui wõimatu raske on praegu teostada sotsialistlikku kaswatajate reformi. Õpetus on tõepoolest kuulutatud maksutaks ja üleüldiselt sunduslikuks. Koolide arw on

suuresti kaswanud, ehk küll statistilised andmed selle üle puuduwad. Aga silmaga nähtaw on, et olew kooli wõrk sugugi ei wasta nõuetele. Peterburis, näituseks, tuleb ette kõrgemaid koolisi, kus õpetajate arw suurem, kui kuulajate arw, sel ajal, kus prowintsis kümned tuhanded noored inimesed ei leia wõimalust oma kodulinnades saada kõrgemat aridust. Töökoolisid selle sõna täies mõttes ei ole olemas weel kusgi. Olewate koolide arw tsentrumites on jällegi ülemäära suur, kuna üksikutes maanurkades kooliealisel lapsel suurel arwul endist wiisi peawad wälja jääma koolist. Peterburi linna loetakse rewolutsiooni südameks ja peajuks. Kuigi wiimasel ajal suurem ulk rewolutsioonilisi jõudusi ja tegelasi on ärawalgunud Petrogradist, siiski peaks siin olema rewolutsiooniline traditsioon küllalt wägew ja sügaw, et oma mõju laotada üle kaswatajate wälja.

Kuid tuleb awalikuks tuntud kommunistliku partei kirja läbi „Северная Коммуна“s, et Peterburi koolid, kõikide reformaatorite jõupingutuste kiuste, ei ole suutnud wasta wõtta isegi sotsialistliku kaswatajate algelementi, waid on muutnud „kontrewolutsiooni pesadeks“. Ning seda siis, kui siin laste ees olid awatud kõik paremad võimalused, mida riik wõis pakkuda, nagu maksuta toitmine, ühiselumajad, õperamatud ja kirjutusmaterjal, isegi mõnikord riided ja saapad. Laste ees olid awatud kõik riigi teatrid ja kontserdi majad. Kui ometi selle peale waatamata koolid jäid „kontrewolutsiooni pesadeks“, kui koolides walitseb „kirjeldamata korralagedus“ nagu kirjutab „Правда“, siis peab tõsiselt mõtlema jääma kooli reformi küsimuse juures. Lõpuks wiimasel ajal selgus weel üks suur tegewiku pahe. Nimelt, loodeti, et uus töökool saab andma „politehnilist“ aridust, milleläbi kaswandik oleks ette walmistatud igale ühiskondlikult tulusale loowale tööle. Sellepärast kaotati ära pea kõik endised kutsekoolid, mis andsid otsekohest ja enamwähem tõsist professionaalset ettewalmistust elu wastu; suurem ulk tehnika, põllutöö, käsitöö jne koolisi, mille loomise kallal nähtud omal ajal nii palju waewa, lagunesid ja kadusid sootumaks. Kõike seda praeguse suure sotsialistliku kaswatajate reformi eitawat külge silmas pidades, ei tule lugeda tähtsamaks silmapilgu üles-

andeks mitte reformi laiendamist uute kawatsuste ja projektide läbi, waid juba wastuwoetud ja makswaks tunnistatud printsiibide juhtimist kindlamatesse ühiskondliku arenemise roobastesse, et nad mitte abitult ei jääks õhku rippuma nagu senini. Ning sellest samast põhjusest wälja minnes, tuleb ka innata uut kirjandust töökooli kohta. Blonski raamat on teinud oma ülesandeks palju enam küsimuse teoreetilise külje laiendamise kui kooli reformi praktika. Eessõna seletuse järele, „peegeldas autor raamatu kokkuseadmise juures Fröbeli, Pestalozzi, Marxi, Dewy ja Scharrelmanni mõju. Kuid weel rohkem on ta wõlgu nende elawale tööle, kes praegu töötawad koolis. Raamatu on sünnitanud prowintsi ariduse tegelaste küsimused ja Moskwa pädagoogilised koosolekud.“ Peab tunnistama, et raamatus kaugelt tugewam tundub esimene, nimetatud pädagoogide kui olewiku kooli elu mõju. Neid tarwilisi üleüldseid tähendusi silmas pidades, asume raamatu sisu juure.

Raamatust on ilmunud esimene anne. Ta jaguneb kolme peatükki. Esimene arutab asja põhjusest külge, kandes peal kirja: „Mis on töökool?“ Teine peatükk on pühendatud „Lasteaiale töökooli juures.“ Kolmas peatükk käsib „Esimese astme töökooli“ küsimust. Peatükk teise astme töökoolist kuulub, nagu näha, raamatu teise andesse, mis weel ilmutata.

Waatame kõigepealt raamatu põhjuseid töökooli olemuse ja loomuse kohta. Mis on töökool?

Töökool, wastab Blonski, on niisugune kool, kus töö kohast kaswatust antakse. Tööks nimetame meie niisugust protsessi inimese ja looduse wahel, milles inimene looduse enda tahtewõimu alla painutab ja teda sunnib waigistama inimese nõudeid. Nõnda siis seisab töökohane kaswatus selles, et laps ennast plaanikindlalt ja organiseerituna arjutab otstarbekohases tegevuses, mis teatawatest ainetest walmistab inimesesooale tarwilisi asju. Kuid töös eneses ei ole nii iseloomulised mitte töö saadused, kui töö riistad ja tegemise wiisid. Sellepärast saabgi ajalugu jaotatud järkudesse töötamise riistade ning nende tarwitamise wiiside järele. Esimesel jaotusel — tööriistade järele saame meie, nagu teada, kiwi-, wase ja prongsi, raua ja terase ajad; teisel jaotusel muistse kommunismi, feodalismi, kapitalismi n. n. e.

Nõnda siis on kõige olulisemaks tunde- märgiks töökohase kaswatuse juures —

arendamine lapses tööriistade kasutamise oskust. Nende üle walitsedes, saab laps ka walitsema looduse üle. Töökohase kaswatuse olemus seisab tööriistade kasutamise ja töötamise tehnika tundmise arendamises.

Kõigekõrgem inimesesoo wõit looduse üle on praegusel ajal kokkuwoetud industrialismi, s. t. masinate kultuuri mõistes. Sellepärast peab seisma otstarbekohane kaswatus industriaalses töös, s. o. tarbeasjade walmistamises masinate abil. Et aga niisugune töö ei jääks mitte ainult tööks eneseks, s. t. ühetaoliseks automaatlikuks liigutuste ahelaks, ilma miski kaswatusliku tähtsusega, seki peab, Blonski järele, nooresoo töö masinate juures alati tekitama analüütilist mõistuse tegewust. Industriaalseid mehhanismisi nende alg-elementidesse laotades, jõuab kaswandik terve rea teoreetiliste kokkuwõtete juure, mida wõiks nimetada industriaalse tehnika filosoofiaks.

Kuid need kokkuwõtted töö juures pole muud, kui loodusteaduse praktiline käsitlemine. Kusgi mujal ei tule nii selgesti awalikuks töö ühendus teadusega, kui industrias. Nõnda siis on industrias tehniline ja teaduslik aridus tihedalt ühendatud. Industriaalne politehniline kool loob töölise-filosoofi ja awab tema ees lahutamata teaduslik-tehnilise ariduse teed.

Senini näeme meie peajasjaliselt töökooli ülesandeid ariduse seisukohalt, nagu neid ettekujutab Blonski. Aga kuidas jäeb lugu kaswatusega töökoolis? Nii kui aridus loomuliselt wälja kaswab industriaalsest töötehnikast, nii saab kaswatus töökoolis korraldatud kooperasiioni ehk ühistegewusealal. Nimelt nõuab praegusel ajal iga tööstuse aru mitmesuguste eriosade ehk asjade walmistajate ühistegewust. Kujutame endale ette näituseks maja ehitamist. Siin peawad kaastöötama kõige mitmekesisemad eritöölised, nagu puusepad, tiserid, maalrid, lukusepad, müüri-epad jne. Iseenesest mõista, et nende kõikide tegewus saab olema otstarbekohane ja ökonoomiline ainult sel juhtumisel, kui terve tööstuslik ülesanne — saab plaanikindlalt organiseeritud ja kui iga üksik töötaja kindla töö distsipliini alla ennast saab painutama. Töökohane kaswatus saab paratamata nõudma kollektiivset tööd.

Nõnda saawad töökoolis kehastama: aridust industriaalne tehnika, kaswatust töökorraldus kollektiivsel ehk kooperatiivsel alal. Mõlemate abil tõuseb noorest kodanikust wägew looduse walitseja.

Niisugused on tähtsamad printsiipiaalsed mõtted, mis Blonski awaldab omas töös. Üleüldistes joontes wõime meie siin ära tunda mõtteid, mida awaldas kaswatuse üle weel Marx omas „Kapitalis“ ning mis on makswaks tunnistatud Wene töökooli põhjusseaduses. Blonski mõtteid, kui ka terwe praegu teostatawa töökooli põhjusemõtet wõrreldes kodanlise töökooli projektidega, leiame meie nende wahel suurt lahikuminekut.

Pea wahet kodanlise ja praeguse sotsialistliku kooli süsteemi wahel näeb Blonski selles, et töökool niisugustes wõrvides, nagu teda ette kujutab näituseks Kerschens-teiner, on käsitöö kool, mis peab walmistama ausaid, soliidseid, elurõõmsaid kodanlise ühiskonna liikmeid. Nimelt kannab käsitöö tihti individuaalsemat laadi, kuna industriaalne töö alati on kollektiivne. Peale selle on käsitöö kool praeguse aja seisukohast wananenud ning ei wasta enam elu nõuetele, kus industriaalne töö paratamata wõidab.

Kui sotsialistlik kool nõnda mitte ei wõi leppida käsitöö alusega, nagu seda plaanitawad mõned kodanlised pädagoogid, siisgi ei wõi ta ometi täiesti ära ütelda käsitööst koolis. Nii kui käsitööl on oma kindel koht terwes tööstuse ajaloos, nõnda saab tal olema tähtsus ka terwes kaswatuse süsteemis. Ta saab ettewalmistama õpilast industriaalse ariduse juure üleminekuks, mis ilma selleta liiga keeruline ja raskesti omandataw. Nõnda siis, sotsialistlikus koolis ei pea mitte liialt waimustama ennast käsitööst, kui õpealusest, waid peab teda rahuliselt mahutama oma koha peale. Käsitöö saab täitma, ja sedagi osalt, ainult esimese astme koolitegewust. Selleks et anda XX. aastasaja sotsialistliku riigi kodanikule täit aridust, on ta wananenud.

Nõnda on lugu käsitöö kooliga. Aga kuidas tuleb waadata töökooli seisukohalt näitliku ehk illustratiivse kooli peale? Nimelt on olemas kaswatusteaduses wool, mis nõuab käsitöö sisseseadmist kui kooli meetodet tema näitlikkuse seisukohalt. See wool, mis alguse saanud juba Amos Komenski ajast, on wiimase ajal iseäranis põhjaliselt wäljatöötatud niisuguste pädagoogide poolt nagu Lay. Bioloogilisel, siis füsioloogilisel ja wiimaks psüholoogilisel alal näitab meile Lay omas „Eksperimentaalses pädagoogikas“ ja „Tegewuse koolis“, kuidas teoreetiline õpetus ainult siis saab tõsiselt omandatud õpilase poolt, kui ta temas elule kutsub teatawat orgaa-

nilist wastutegewust. Ainult tegew õpetus, kus igal tunnil õpilane toimetab ja walmistab ühte-teist õpealuste asjade kallal, kõige mitmekülgselt awaldades oma musklite ja meelte tegewust, saab jätma sügawaid, püsiwaid jälga tema inges. Kuidas waadata selle illustratiivse kooli peale? Kas ei ole küllalt, kui meie teda saame elusse wiima? Ei. Kuigi peab tunnistama, et illustratiivne õpewiis on wiinud õpetuseandmise kuni äärmise näitlikkuse ja wastuwoetuse tipuni, siiski sotsialistlik ühiskond ei wõi leppida temaga. Kõige pealt ta ei anna jällegi industriaalset, poliitnilist aridust. Peale selle ei rahusta ta meid sugugi oma kultuurilise sisuga. Niisugune kool ei wõi olla lahutamata osa sotsialistlikust ühiskonnast. Ta ei näe õpilase töös mitte ühte astet üleüldises loowas ja walmistawas töös, waid annab temale ainult meetoodilise tähtsuse. Ta on weel täiesti ühendatud kooli-kloostri, kooli-kasarmu, bürokraatliku kooli tüübiga. Kõike seda endise kooli kultuurilist sisu, igasuguse kunstliku ja sundusliku korra näol tahab täiesti ära kaotada uus kool. Ta tahab olla niisama waba, nagu iga ühistegegewuse asutus, kus walitseb küll kindel, wääramata organisatsioon, kuid ainult waba, otstarbekohase kokkuleppe teel.

Niisugune on uue kooli wahékord wana kooli reformi projektidega.

Aga kuigi meie peame tunnistama Blonski projektis teatawat edukust, sotsialistlikku järjekindlust, ning kui ta sellest küljest mõnes üksikus asjas isegi praegused kõige edukamad kooli seadused äärmise teoreetliku täiuse juure wiib, ometi jätab ta lah-tiseks mitu tähtsat praktilist küsimust. Kõige tähtsam neist oleks see, kuidas wiia elusse industriaalse kooli projekti niisugusel majanduslikult tahajäänud maal, nagu Wenemaa, kus suurte massede juures walitsewad weel kõige primitiivsemad, eelkultuurilised tööriistad ja kus industriaalne kultuur, enamasti wäljamaa kapitali sünnitusena, waewalt on puudutanud üksikuid keskkohte? Blonski näeb ise osalt seda rasket seisukorda. Ta ütleb muu seas järgmist:

„Uus kool tuleb industriaalsetest keskkoh-tadest, pealinnadest ja suurlinnadest. Linnad, tööstuse tsentrumid, on waimliku kultuuri keskkohad ja pädagoogiliste reformide allikad. Industriaalne töökool, linna kultuuri tütar, saab külas kultuuri teeraja-jaks. Meie mahajäänud, üksikutes külates on ta üheks küla industrialiseerimise sundi-

jaks, ja selles seisab tema ariduslik tähtsus. Ta kannab külasse kõrgemat kultuuri. Nõnda siis on ta tõukeks maale industriaalse progressi sihis. Selles mõttes on ta soovitaw ja võimalik igalpool maades, kus walitseb külaelu.

Kuid täieline industriaalse töökooli õitse on võimalik ainult täielisel industria maal (s. t. tulewiku riigis).

Meie, olewiku pädagoogid, oleme ainult tulewiku pädagoogide eelkäijad.

Nagu meie nendest ridadest võime järeldada, jätab Blonski lahtiseks küsimuse, kuidas tegeliselt walmis saada uue kooli loomise ülesandega praegusel silmapilgul. Kuidas luua industriaalset kooli maal, kus pole weel olemas industriat ennast? Tõsi küll, meie ees on töö esimene jagu. Siin leiame meie teatawa osa praktilisi näpunäiteid, peale üldlause, ainult lasteaiakohta töökooli juures ja töökooli esimese astme kohta. Praktiline osa töökooli teise astme kohta saab, nagu näha, weel ilmuma. Kuid kahjuks näib meile isiklikult, praeguse aja pädagoogilise kogemuse järele otsustades, ka Blonski „praktiliste“ näpunäidete juures liiga palju teooriat. Ometi ei luba meid ruum kõike neid üksikasju läbi arutada, seks oleks waja kirjutada terve raamat, mitte vähem suuruse poolest, kui Blonski oma. Tõsi küll, Blonski awaldab siin ead tutvust sellekohase pädagoogilise kirjandusega, peaaegselt Montessori, Dewy, Lewitini, töödega. Niisama easti tunneb ta ka wana kooli-kasarmu eitawaid omadusi. Kuid siiski näib meil raamatus liiga wähe kokkupuutumist ülelatawa ajajärgu tegeliste raskustega, mis tihti kõige paremad plaanid ja projektid otsustawalt ümber lükkawad. Muidugi, uuitaw on ära oodata raamatu teist osa, et näha, kuidas kujutab Blonski endale ette lähemalt industriaalse kooli praktilist külge. Igatahes endine sellekohane kodanlise aridustöö praktika ei ole toonud awalikuks mitte ilgawaid tagajärgi. Blonski poolt kujutataw industriaalne kool on osalt teostatud Inglismaal. Nagu teada, polnud Inglismaal wiimase ajani olemas kõrgemaid tehnilisi õpeasutusi. Inglise insenerid said oma kutseariduse eeskujulistest wabrikutes, aastate jooksul töötades osawate asjatundjate juhutuse all. Ja kauat aega olid tõepoolest Inglise tehnika ja industria esimesed maailmas. Aga wiimaste aastakümnete jooksul tõusid elusse Saksamaal suurepärased kõrgemad tehnika koolid, kus mitte ei puudunud praktiline tutvus industriaalse tööstu-

sega, aga kus kõigesuuremat rõhku pandi tehnika teadusliku, laboratoorse uurimise peale, mille juures said ära kasutatud kõige täielisemad meetodid uuma aja loodus-teadusest. Ning mõne aasta pärast tuli awalikuks imestusewäart tagajärg. Saksa industria, Saksa tööstus akkasid Inglise omadest wõitu saama. Saksa tööstuse saadused ei tõrjunud Inglise omi wälja mitte ainult niisugustelt madalatelt turgudelt, nagu asumaad ehk Wenemaa. Nad tungisid sisse Inglismaa enese pinnale ja akkasid siingi otsustawat wõimu wõtma. Inglise märgasid wiimaks oma wiga ning püüdsid teda parandada wastawate kõrgemate tehnika koolide loomisega. Aga nad nägid pea, et olid iljaks jäänud, et neil tuleb kas sakslaste juure õppima minna, ehk Saksa tööstust sõjateel kukutada. Nad walisid wiimase tee. Praegu on see neile ajutiselt õnnestanud, aga loota täielise wõidu peale oleks neil siiski asjata. Saksamaa wõib imekiirelt kosuda, elujõudu ja wisadust tal leidub seks. Siis algab otsustaw wõitlus uueste ning wõidab wististe jällegi see, kelle juures teaduslik tehniline aridus kõrgema täiuse tipuni saab wiidud.

Lõpuks wõiks mõne sõnaga wõrrelda Blonski raamatut iljuti Eesti keeles ilmunud A. Wallneri raamatuga „Kaswatus ja aridus.“ Mõlemad raamatud on enam pädagoogilise teooria kui praktika kokkuwõte. Blonski raamat on sisu poolest uuem ja täielisem selles, mis puutub otsekohe tema pealkirja, nimelt töökooli küsimusesse. Ka üldlause kaswatus ja ariduse ülesande waatlemises kisub ta otsustawamalt katki sideme wana kooli wormidega. Kuid ühes sellega on ta palju kitsam sisu poolest, kui Wallneri raamat. Ta on eriwäide, mis uuitaw peaaegselt kaswatuses töötajale. Wallneri raamatu sisu on laiem, ta käsitab palju tihtimini üldlause tähtsusega sotsialistliku kultuuri küsimusi. Igatahes pakub Blonski raamat uuitust ka neile, kes on lugenud Wallneri raamatut. Selle teoreetliku uudsuse pärast soowitame Blonski tööd ea meelega tutvustuseks Eesti töökoolide õpetajatele. Mis puudub temasse kui praktilisesse käsiraamatusse, siis seda nõuet Blonski raamat, meie arwates, ei waigista, nagu seda ei suuda wist praegusel raskel silmapilgul teha ükski raamat. Ainus asi, mis siin wõib abi tuua, on meie arwates töökoolide õpetajate plaani kindlad wastastikud nõupidamised õpeaasta jooksul saadud kogemuste waral.

J. Jürgens.

Ajaloo õpetamisest kommunistlikus koolis.

A. W. Lunatscharski.

(Järg.)

Lähem nüüd üle tänase ettelugemise põsiivse külje juurde. Ja siin juba ukse juures puutume meie kokku sellesama Nietzschega. Mina toetan meelega tema peale selle sihiga, et näidata, missugusel mõõdul see küsimus on waeluse alune. Seesama Nietzsche, kes nii usutawalt ajaloo õpetuse wajadust tühjaks tegi, kirjutas imetaoliselt kõlawalause, milles ta kõneleb ajaloolisest inimesest. Ta ütleb: tuleb inimene, kellele pole wõõras mitte ükski silmapilk inimesesoo minewikus, kes tõeliselt kõike tunneb, nagu oleks ta ise kannatanud esimese metslasega, nagu oleks ta üle elanud päewa ja öö, õnne ja äda, tagakiusamise ja wõidu waheldused, mida on tunnud inimesesugu, nagu oleks ta üks silmapilk ühe ja sellesama olewuse arenemises, kes tunneb ennast kõige selle minewiku pärijana, kandes oma südames, nagu kallist wara, kõike tema kurbtust, kõike rõõmu ja lootusi, nagu pöördud tulewiku poole, mille wastu ta ennast tunneb loojana, nagu selle tulewiku äramääräjana ja nagu wahelülina waewarikka minewiku ja eleda tulewiku wahel.

Siin Nietzsche tähendab seda, mis ilmub rajawana ajaloo õpetamises kommunistlikus koolis. Uue inimese tähtsam omadus, mida meie peame kaswatama, peab seisma selles, et ta tunneks ennast ehitajana, et ta peaks meeles, et tema loowad jõud peawad saama awatud kuni wiimse wõimaluseni. Uus inimene ei saa tarwitama neid jõudusi mitte selleks, et õndsaks saada, et walitsejaks tõusta, waid, selleks et ehitada, et oma poolt juure lisada miskit wäärtust selle igawese inimlikule, mis oli enne teda ja saab olema pärast teda, igawese inimlikule, mis ei wõi saada loodud üksikute isikute jõuga, waid luuakse rahwaulkade jõupingutuste läbi. See ongi alus-kommunistlik, sest mis tähendab kommunism? See tähendab, et inimene leiab ennast lõpuliselt ühiskonna liikmena, et ta ei saa ennast seadma selle ühiskonna wastandiks, nagu teatawa eraomanduse omanik, kes on istutatud waimlikku üksindusesse. See inimene saab ennast tundma terve inimeste mere osana, lahutamata seotud oma naabriga paremal ja pahemal pool ja selle kaugega, kes meie nüüdse põlwe eel käis, kes alustas

selle kanga kudumist, mis lõpmata kestab ja mille niitisi peab tarwitama tulewiku töö juures.

Kommunist läheb lahku selle poolest individualistist, et üteldes „inimene“ ta mõtleb selle all „inimesesugu“. Ja kui ta nii ennast waatleb, ei wõi ta alustada miskit plaanitud tööd. Ta peab rehkendama selle üleüldsega, ta peab oma jõudu seadma kokkukõlasse teiste jõupingutustega, ta peab töötama üleüldise plaani järele. Keskaegadel, näituseks, inimesed ehitasid kolmesaja aasta jooksul ühisel jõul miskit peakirikut ja igaüks ehitajatest wõis oma iseloomu muljendada nende sammaste ilustustesse, mille walmistamine langes tema osaks. Ja nii läks ariliselt töö, mis wiimaks kümnemas põlwes aluskiwist jõudis kuni torni tipuni. Selle juures tuli igal ühel rehkendada wäljatõotatud ehituslaadiga ning igaüks ehitaja rehkendaski sellega, ja need peakirikud näewad wälja, kui ühe paljunäolise geeniusse töö. Teie saate keskaegsest kirikust iigla mitmekesiduse ja ühes sellega suure üksuse mulje. See keskaegse ehitustöö mitmekesidus ja üksus saadi kätte kollektiivse loomusunni teel, teadwuses, et ehitab terve Florentsi, terve Antwerpeni linn, et ta ehitab kolmesaja aasta jooksul templit selle jumalale, keda kõik tunnistawad.

Ning sell mõõdul, kuis kommunistlik alus saab ära wõitma üksilduse põhjusemõtte ning mõtte, et „inimene on teise wastu unt“, akkab igaüks waatlema terwet inimesesoo ajalugu, kui miskit suurt ehitust. Selle ehituse juures on tehtud palju wigu, waja mitte ainult jätkata tööd, waid ka parandada. Kuid willetsuste, wõitluste teel ta tõuseb ometi, kui miski Paabeli torn. Ta tõuseb selleks, et puutuda taewani ja saada redeliks, mille kaudu inimene wõib tõusta kuni endast ükskord ülesseatud inimesejumaluse aateni, tõsise kõikteadmiseni, tõsise kõikeaduseni.

See ongi kommunistliku korra keskaade, ma ütleks koguni, kommunistlik usuõpetus, ning ühes sellega saab ajalugu koguni teise kaju. Ajalugu — see on minu minewik, selle ehituse minewik, mida mina saan ehitama omal ajal. See on minu kodumaa, lahutamata seotud minuga. Ja selles teadwuses,

et olewik on üüriksem, kui ingeõhk, ta on üks silmapilk, mida ialgi ei wõi kinni pidada tulewiku ja minewiku kuristikku wahel, ilmub inimene ajaloolise tegelasena ja mahutab endasse inimesesoo saatuse, kui oma enda saatuse. Siin on ajaloo õpemeetodide allikas nii kui tema intellektuaalsest waatekohast, s. o. nende jõudude seisukohast, mida annab inimesele ajaloo tundmine, kui ka nende tõukete seisukohast, mida annab ajalugu inimese emotsionaalsele arenemisele.

Kõige pealt ütleme ajaloo intellektuaalse külje kohta. Ühiskondliku loowuse juures oli meil tegemist väga keerulise organismusega, mis tekkis aastasade jooksul, — teatawa ühiskondliku ümbrusega, kus esinewad walminud klassid ja gruped, mis ilmuwad teatawate tingimiste olukorras, teatawate töö saadustes walmistamise abinõude alal, teatawate inimesesoo jõuallikate kestwusel. Siit pärjaneb, et meie peame kõige pealt teaduslikult, erapooletult järeleuurima, mis on ühiskond? Ja siin tõuseb esimesele kohale tõepoolest see ajalooline meetod, mida tarwitas juba mittekommunistlik teadus. Kõige pealt peab erapooletult jõudma selgusele, mis on meie ühiskond? Selleks peab aga tundma õppima kõige praeguse ühiskonna ilmeid nende tekkimises ja arenemises. Tarwis oma ees üles ehitada ilma wihata ja armastuseta, täiesti erapooletult, kõikide nende asutuste, klasside ja mõistete tõsist ajalugu, milledest meie oleme sisse piiratud ja millega kokku puutume oma tegewuses.

Kuid kommunistlik küsimuse seadmine läheb kaugelt lahku sellest wiisist, kuidas arutas teda kodanline teadus. Kõige pealt, kodanlise teadusele ei olnud mitte wõõras mõiste inimese seadusepärasest arenemisest ja ta otsis, milles seisab see seadusepärasus?

Iseenesest on ajalugu konkreetlikkude faktide rida, ja iga üksik fakt ajaloos juhtub ainult üks kord. Kuid ka selles woolawas faktide jões on oma seadusepärasus. Neid faktisi wõrreldes wõib järeldada ajalooliste ilmete seadusi. Tõsi, siin pole wõimalik teha katseid, tõsi ka, siin on faktid kordamatud, nagu näituseks, wõib korrata keemialisi protsessisi, kuid siiski, määratu ulk faktisi lubab, neid kõrwu seades, teha teatawaid otsusi. Ja nii, ilmub ajaloo pinnal see, mida nimetati ajaloo filosoofiaks ja nimetatakse ühiskonnateaduseks. Ühiskonnateadus on ühiskonna arenemise seaduste teadus, nagu bioloogia on elu seaduste teadus. Bioloogia wõib ütelda väga-palju sel-

lest, kuidas sünnib inimene, kuidas ta kasvab, kangeneb, wananeb. Bioloogia ei ole mitte eluloo kirjeldus (biograafia), sest inimese eluloos wõib juhtuda, et ta näituseks 11 aasta wanaduses ära suri, ehk küüru, ehk pimedaks jäi. Bioloogias neid faktisi ei panda tähele, ja kui bioloog saab jutustama inimese loomulisest elust, ta saab siis kõnelema tema sündimisest, lapsepõlwest, nooruspõlwest, wanadusest ja möödapääsemata surmast, kui normist. Niisamugune wahe on ka selle wahel, mida wõib nimetada ajalooks, ja sotsioloogia wahel, s. o. teaduse wahel loomulisest ühiskonna arenemisest.

Kuid kes arendas ajalugu, kes tegi tegemist selle teadusega? Ajaloolased? Ajaloolased on aga õpetatud inimesed, teaduse mehed. Kuid ajaloolased ei teinud ajalugu. Nad kirjutasid teda, kuid tegid ajalugu ajaloolased arwa. Ajaloolased ei wõtnud osa tegelisest wõitlusest, nad on teatawa ümbruskonna inimesed: nad istuwad kabinetis, mõtlewad, loewad ja kirjutawad, need on professorid, õpetatud rahwas. Ajaloolane, nagu iga muugi inimene, ripub sellest, millega ta on arjunud. Ta asub faktide juure tahtmata ja pääsemata nende eelarwamiste seisukohalt, mis tekiwad tema elu-olus. Kui see ajaloolane on intellektualist, matemaatilise mõtlemise laadiga, siis näib tema seisukohalt, et mõttewõim juhib kõike. Ja Hegel ütles, et kui tegewik mõtteilma seadustele ei wasta, siis seda alwem on see tegewikule.

Teised ajaloolased, kes andsid end ajaloole kõige iha tungil, kes olid suurteks ehk väikesteks Shakespearedeks ajaloos, said kistud kaasa hiilgawate isikute ihade wõitlusest, kes mängisid osa selles draamas.

Iga draama ei püüa ju miski muu poole, kui et anda elu tükist elawat teatraalset wastukuju. Niisugune ajaloolane draamalooja püüab näitelawastada, nagu elustada neid minewiku muumiaid, teda uwitab ihade, auhnuuste wõitlus jne ja ta akkab waatlema ajalugu, kui inimese tundmuste ja soowide wõitluse tagajärge. Kuid ometi, tegelik elu ei sünni mitte kunstlise mõjuawalduse tarwis; muidugi mõista, ihad edendawad oma osa, kuid ajaloo alus ei rajata mitte nõnda, ja ühiskonnateadlane, kes püüab kõige pealt selgeks teha massede seadusi, peab neid otsima milleski tõesti massilises, kus ei walitseks mitte miski isiklik, waid miski niisugune, mis tõesti mahutab endasse miljonisi, ja sellepärast, waatamata iga üksiku isiku tahtjõust, loob uusi ja uusi worme.

Kuid sinnamaani kodanline ilmawaade ei jõudnud, ja kui sinnamaale jõudis kommunistlik mõtteilm, siis läksid ka paremad kodanlised õpetlased edasi kommunistide jälgedes.

Olewiku teaduslik ajalugu, tõe poolest suurel määral tunnistab kommunistliku küsimise seadmise viisi objektiivset teaduslikkust, mis lühidalt seisab järgmises. Alusfaktiks inimesesoo ajaloo on inimese võitlus loodusega enda olemasolemise eest. Kõik elaw loomaderiik võitleb loodusega ja kõik elu ja olemise wormid on ette üteldud sellest võitlusest. Seesama puutub ka inimesesse. Terwe tema elulaad on ette üteldud sellest vajadusest ennast toita, sigineda, alal oida, kaitsta kahjulikkude ümbruse mõjude eest ja tarvitada kasulikku elutingimisi, et areneda, kangeda. Kuid wahe inimese ja looma wahel seisab selles, et loom muutub iseene-sest, looduse mõju all, kus juures mittesobiwad loomad surewad wälja, ehk terwes põlwe reas töötawad wälja uued orgaanid, mis on elule kutsutud uute tingimiste tõttu. Inimene aga, teatawal arenemise astmel, oma käte ja oma enam arenenud peaju läbi wõib enesele walmistada tööriistu, ning nende tööriistade abil ümber muuta tüki loodusest: oma põllu, oma aia, oma elumaja wõib ta muuta mingiks enam sobitatuks. Ta muutis loodust, ja see muudetud loodus mõjub tema peale wastukajana ja kutsub elule uusi muuteid. Kui ilmus tuli, siis sünnitas see pöörde terwes inimese olemises, see rikastas tema mõistust, ta leidis uued wiisid, et mõjuda looduse peale, ja jälle muutis teda, ja ühes sellega — iseennast.

Agas sel määral kuidas inimene akas wõitma loodust, temast wälja wõttes ikka uusi ja uusi eadusi, tõstis ta wõitlust nende liigsuste pärast. Praegu pole mitte aeg seletada, kuidas sel pinnal sündis waranduse endale kiskumine sõjawäelise aristokraatia poolt, kuidas waenlased muutusid wangideks, kuidas tuli, et üks osa inimesi sai orjastatud teise läbi. See kõik on osa sotsiaalsest ajaloo, mis seisab õieti klassidewõitluses enda wahel wõimu pärast töö ja töösaaduste üle.

Ning kommunistlik mõtteilm jõudis otusele, et siin on ajaloo alus, ja kui üteldakse — ü h i s k o n d, siis peab kõigepealt küsima, missugustest klassidest ta koos seisab, missugustesse grupettesse jaguneb ja missuguses wastolus need gruped on üksteisega. Ja teie saate näha, et siis kõik, kuni kõige peenemateni teatawa ajaloo sündmusteni saab selgeks ja

walgustatud selle klassidewõitluse läbi, mis walitseb üle kõige.

Kui teie küsite, missugune klass saab wõitu, siis olge kindlad, et saab wõitu see klass, mis wäljastab wiljakamat majapidamise wiisi. Sotsialism tapab kapitalistliku korra, sest ta on kõrgem majanduslikult. Kuid temal puudus alus, seni kui puudus kapitalism, kuni kapitalism ei loonud kümneid miljonisi proletaarlasi ja kontsentreeritud masinatööstust.

Ja kui teie tahate anda objektiivset ajaloopilti, siis peate teie andma tööajalugu. Ja selle tööriistade ja tööwiiside ajaloo peal teil üles ehitatakse eromanduse tekkimine ja teised majanduslikku laadi muudatused.

Nii siis, ühiskonna ehituse ajalugu kaswab wälja töö ajaloo. Teie ees selgub siis terwe inimesesoo wastolude ajalugu. Teie saate näha, et teadus wõttis oma materjali neist inimese töö kättewõitmistest. Teie saate näha, et usk, kõlblus, seadused omandawad ühe ehk teise kuju selle järele, missugune klass walitseb, et tihti tuleb ette kaks usku, kaks kõlblust ühes ja sellesamas ühiskonnas, nagu näituseks, wanas Roomas ristiusk ja Rooma usk, sest ühel klassil on ühed arwamised, teisel teised.

Kõik inimese elu ilmetekogu tõuseb tasakaalu, omandab otsekohese iseloomu, kui teie punaseks juhtnööriks wõtate nimelt tööajaloo.

Muidugi mõista, ma wõin sellest kõnelda ainult wäga mööda minnes. Wäikestele lastele esimesel kooliastmel oleks parem õpetust anda, toetades miski asjade, kultuura reaalsete saaduste peale, jutustada sellest, kuidas neid praegu walmistatakse, nendest seadustest, mis ühendatud on nendega ning mida meie kasutame selle asja loomise juures. Selle järele tuleks seletada, et see mitte ei olnud alati nõnda ja et enne inimesed tegid seda nii jne. Nõnda peale akata oleks palju õigem. Waja lapses uwitust tõsta miski konkreetliku wastu, iljem wõib edasi minna süsteemilise tööajaloo juure.

Nüüd waatame asja peale k o l b l i s e s t e h k e m o t s i o n a a l s e s t seisukohast. Milles seisab wahe kodanlise ja sotsialistliku waatepunkti wahel ajaloo peale? Ja siin näete teie iiglakuristikku. Pange tähele, et kodanlus oli kahemeelne, ja kahemeelne on ka tema ülespidamine ajaloo wastu. Silmi torkawad peajasaliselt kaks waatepunkti — ajalooline fatalism ja ajalooline individualism.

Ühed ajaloolased ütlevad nõnda: inimene ei või midagi ära teha, kõik liigub wankumata seaduste järele. Kodanlus kaldub selle waatepunkti poole, selle absoluutse seadusepärasuse poole ajaloos. Püüda pidada jookswat sündmustikku on niisama meeletu, kui püüda seisma panna päikest taewas. Inimene ujub jõe lainte wallal, ning need wiivad teda sinna, kuhu nad tahawad, tüüri ja purjuid võib tarwitada oma väiklaste asjade ajamise juures, kuid mitte inimesesoo saatuse juhtimiseks; niisugune on walitsewa kodanluse õpetus. Teisiti waatab väikekodanlus.

Wäikekodanlus oli tagakiusatud suurkodanluse poolt ning ei näinud pääsemisteed kusalgi; aritlased suuremal ulgal olenewad kodanlusest. Sel pinnal tekisid wäikekodanlised rewolutsiooni lõked ja wäikekodanluse ning aritlaste osawõtmine 30. ja 48 a. rewolutsioonidest, sel pinnal areneb igasugu meeleeitmisikirjandus. Ja teie näete, kuidas romantika kunstis ühel ja selsamal ajal esineb mässu element, mis sünnitasid iljem dekadentsi ühelt poolt ja enam rewolutsioonilise kunsti — anarhistliku kunsti teiselt poolt.

See wäikekodanlus ei taha leppida sellega, et ta peab olema ajaloo Molohi ohwer. Ja sellepärast, et ta ei mõista organiseerida ennast ning et tema esitajad ainult wõitlewad oma isikliku ande jõu waral, oma „mina“ nimel, mida nad püüawad kindlustada selle irmsa kodanlise korra ajal, siis awaldawad nad kaldumist isiku osa ajaloos liialdada.

Nemad ütlevad: inimene on oma saatuse tõsine kandja. Nemad tahawad uskuda, et nad ilmuwad mingisuguste jõudude allikatena, et nad suudawad maa-keraga paigast liigutada. Iseenesest mõista, et siit tekib suur ulk pettumusi, terve rida ufoopiaid, sest tõepoolest ei ole see mitte nõnda. Üksiku inimese jõupingutused on täieste tähtsuseta iseendast, kui nad ajawaimule risti vastu käiwad, kui nad lähewad lahku suurest tööst, — suurte rahwaulkade tahtejõu järeldusest, siis pigistatakse nad kokkupuutumisel põrmuks.

Kommunistlik mõtlemisewiis on ühte- wiisi kauge mõlemist waatepunktist. Kommunistlik rewolutsiooni mõte, proletarlaste klassi sünnitus ütleb nõnda: rahwaulgad tekitawad ajaloo, ning temas walitseb raudne seadusepärasus. Kuid missugune? Waatame konkreetliselt, milles ta seisab. Jah, oli aeg, kus inimesesugu oli liiku-

mata ja igasugu protest oli asjata. Protest oli üüdjä aäl kõrbes, see oli iire piiksumine, keda ajaloo kass puruks pigistas.

Kuid mitte alati ei ole see nõnda. On seisaku ajajärkusid ja on tormilise edene- mise ajajärkusid. Jah, meie oleme tõeste jõel, kuid waatame mis jõgi see on ning kuhu ta woolab ja peame meeles, et töö on terve inimuse alus, see töö, mis on loowus. Kõige lõpuks, terwet ajalugu loowad inimesed. Kuid nad ei tunne ainult oma jõudu, nad on enda wahel lahu- tatud mitmesse klassi ning selle juures iiglasuur osa nendest on muudetud ini- meste tolmuks, kellel puudub oma klassi- line teadwus. Kuid nüüd tuli aeg, mis põhjaliselt muudab kõike. Kõik klassid nii ülewal kui ka all akkawad tund- ma oma tõsiseid uwisid. Mitmemiljoniline klass, kes sünnitab elanikkudeenamuse, ilmub terwes maade reas iiglatõowõimu kandjana ja teab ühes sellega, mida temal waja on. Sest kui töö sammub ikka edasi ja edasi, kui wõimu kogumine inimese käes tõeste edeneb, siis iseenesest mõista sünnib edu ka inimese teadwuses. Ja mida enam saab ta loodusekuningaks, seda enam iga üksikule töötajale, kes wäga keerulist protsessi elule kutsub, on waja terve selle protsessi mõistmist. Nii siis peab inimesesugu lahutuse õöst wälja jõudma sellele teadwusele, kuhu see prot- sess sihib. Ja siis tuleb suur murdpöore, siis ei saa teadwus mitte ainult nende üksikute päranduseks, kes seda pimedat wõimu juhiwad sinna ehk teisale, siis asub see teadwus rahwaulkadesse enestesse ning ülesärgates wõtawad nad enda kätte oma enese saatuse. Niisugusteks ulka- deks wõiwad saada ainult töörahwa ul- gad; talupojad, suuremal ulgal, on jää- nud astmele, mis on omane maaarijatele poolmetslastele. Kuid sel mõõdul, kuidas talurahwas kapitalistlikku majapidamisesse kistakse, jõuab ka tema wälja tarretusest ja akkab tundma ennast üleilmliku täiuse osana, siis omandab ka tema proletarise loogika ja võib saada proletarlaste wen- naks.

Nii siis, kommunistlikust ajaloomõist- mise seisukohast, meie ei ole mitte fata- listid, meie ei ütle, et isiku osa ajaloos on nulliwääriline. Überpöördult, ikka enam ja enam tähtsust omandawad niisugused juhid, kes ajaloo objektiivset arenemise- käiku tundes seda tundmist ulkade tead- wusele külge kaswatawad. Juba nüüd sün- nib enda saatusest arusaamine terwes ini-

mesesoo. Sellel waewarikkal, kuid ühtlasi lunastawal ja iilgawal ajaloo silmapilgul on meil osaks saanud kibe aga ka kaunis õnn elada. Ja kommunistlik aade on alamate kihtide püüe, kes on jõudnud inimese kui üksuse mõistmisele, püüe wõtta enese kätte maakera ja teda nõnda tarwitada, et see kõikidele õnne tooks. Ning niikaugele kui see aade asub rahwaulkade teadwuses, niikaugele wõib ütelda kommunistlik: jah, kõik ühiskonna looduses on seadusepärane ja ühes sellega saab teadwaks.

Kuid edujõud leiawad wastutegewust neis klassides, millede eesõigused peawad kaotatama. Nõnda siis, siin ei ole jutt mitte lihtsast üleüldisest teadwusest, waid enamuse uwide mõistmisest, mille wastu wähemus, edu takistamisest uuitatud, juhib selle enamuse petetud ja eba-teadwa osa, mille tõttu see suurepärane pööre sünnib rewolutsiooni wapustuse kujul.

Niisugune on kommunistliku ajaloo-aate sotsiaal tahtejõu kaswatus.

Nüüd mõni sõna puhtast kõlblikust külast. Ma ütlesin juba, et uueks usuks, uueks kõlblikuks inimese iseteadwuseks saab enda, kui miski igawese täiuse osa kujutus. Inimene — kommunist ei wõi ütelda seda, mis ütleb Maupassant oma kuulsas töös „Üksildus“. Ta ütleb: „Jga inimene on üksildane, olgu teil naine, olgu teil kõige ligem sõbes, kuid kas teate teie, mis sünnib temal tema pealuu kaane all?“ Nii mõtleb kodanline aritlane. Ta tunneb seda, temale näib nii, nagu oleks kõik tema waenlased. Kuid on olemas teine ümbrus, kus elab suur sõpruskond, mis teeb inimesi täieste solidaarsetekr, nõnda et saab kalliks kõik feise elus. Selle ümbruses elab teadwus et „mina“ pole midagi, waid et on „meie“ proletaarne „meie“, see iiglajõud, see kollektiivne Messias, kes peab ümber muutma ilma. Ja siis, iseenesest mõista, sünnib terve meri solidarseid tundeid, ning see „meie“ akkab walitsema „mina“ üle, nii et selle „meie“ saatus saab uuitawamaks kui „mina“ enese saatus.

Ajalugu peab nimelt neid tundeid arendama, ehk õigem, neid püüdma ja neid walgustama lapse inges. Laps peab teadma, et inimene on surelik, et inimene on üürrike. Ei ole tähtis koguda warandusi selles ilmas endale, et ütelda: mul on palju rikkust, ing sөө, joo ja ole rõõmus, ning et siis ahastusega näha oma ees surma kondist nägu. Sellest waatekohast on seisukord täieste lootusetu. Tea-

dus ei wõi anda surematust, ta seab ainult küsimisemärgi ehk ütleb ausamalt „ei!“ Sellepärast, kui inimene ennast tuneks ainult isikuna, siis oleks ta täieste lootusetu oleku ohwer. Koguni teine on asi, kui teie awate ajaloo terwes tema waewarikkas wõitluses ning selle inimesesoo loowa wõitluse sündmusta rea najal awaldate selle protsessi sisemist mõtet. See protsess on wõitlus inimesesoo täiuse eest, wõitlus isimesesoo rikkuse eest, kõikide inimesesse asendatud suudete arenemise eest. Kui teie awate selle sisemise olemuse tema muistse needmisega, tema sisemiste piinadega, tarretanud elementide wastupanekuga, kui teie selle pildi terwelt awate lapse ees, teie mõjustate temale seda, mis minu arwates on osalt omane soldatile waimustatud sõjawaes kui tema polgu esimestesse ridadesse seatud, mis tormijooksule minemas, teab, et ta wististe sureb, ilma et näeks wõitu, kuid mõtleb ainult selle peale, et wõidak tema polk, tema sõjawägi. Praegusel korral on see sõjawägi rahwuswaheline proletariaat. See on tõsine ajalooline iseteadwus, see on uus samm, on see, milles inimene otsib ja leiab susematust.

Meie kaswatame inimeses ajaloolist silmaringi. Meie kaswatame armastust, mitte seda pehmet lodewat armastust, mis kardab walu sünnitada endale ja teistele ning millele kutsuwad meid inimesed, kes ei saa aru, et meie oleme wõitluseajajärgus, et praegusast meie teguwiisist oleneb, wõib olla, toodawate ohwriate arw mitme aastasaja jooksul. Meie kaswatame inimeses seda aadet, et ta on wastutaw rahwaulkade ees, et temale ja tema wendadele on antud wõimalus edasi ehitada, ja iga nõrkus tema poolt saatuslikult mõjub üleüldise ehituse peale. Palju tuleb ehitada uueste, kui ta eksib ning mitte ei täida kõike oma kohust, mis ta wabatahtliselt wõtab oma peale, kui teataw tüli suurest ahelast.

Nii siis, nõnda kaugelt kui meie suudame arendada temas seda solidariteeditunnet teiste inimestega, kes ehitawad kaunist ilma ning temasse puhuda uut kodaniku iseteadwust, seda tõsist inimese kuju, mis walitseb tulewikus, niikaugelt leiab ta siit ka oma isikut, oma jõudu, oma isiklikka suuteid niisuguse kaastöö jaoks ja ütleb endale: ma pean arendama oma jõudusid, et üleüldises kooris ette kanda, anda oma nooti, mis ühes teiste äältega sulab kokku üheks üleilmlikuks akkordiks.

Nõnda peab see uus kool looma solidariteedi inimeste wahel, ükskõik kui kaugel nad ka ei seisaks üksteisest ja misugused wahesambad neid ei lahutaks; niisamuti peab ta kasutama inimeses reaalselt inimesesoo surematusetunnet. See on wõit aja üle, see on ka wõit ruumi üle, see on inimlik „üksmeel“, milles sünnib kõik suur... Inimesesugu ligineb jumaliku kollektiivi loomisele. Iga isik toob siia oma weeringi ning saab wastu need eadused, mis on kogutud kõikide läbi.

Niisugune peab olema ajaloo õpetamine. Ja selleks peame meie nõudma õpetajalt erakorraselt tõsist teaduslikku, otse sotsialistlikku ettewalmistust. Meie peame temalt nõudma ka teatawat kunstilikkust, teatawat oskust pakkuda ajaloopilt nõnda, et nad leiaksid wastukõla õpilaste südames.

Kuid kas meie saame niisuguseid õpetajaid? Meie peame neid saama, meie peame seda püüdma, sest kaswataja on nimelt see inimene, kes wõtab wastu last praegu weel pooleni mahalõhutud ja ülesehitamata templi uksele, see on inimene, kes peab awama need ukse ja last wiima

sinna templisse. Sellepärast peab kaswataja mõistma õpilasele mõjustada seda ajaloolikkust, sest see, kes astub inimesesoo templisse, peab kohe tundma, et ta ei ole mitte miski taewast mahalangenud olewus, waid aastasadade ja -tuhandate jooksul kaswanud lüli ajaloo, mille kasw kestab edasi ja mis on wastutaw selle eest, et see kasw oleks sügawas kokkukõlas minewikuga.

Sellepärast ongi ajalooline arenemine, iseäranis mõistuse ja südame ajalooline arenemine pädagoogi enesekaswatusesi- mene tingimine. Pädagoog peab tundma ajalugu, pädagoog peab teadma, mis on inimesesugu ja peab teda armastama, muidu ei suuda ta seda armastust külge kaswatada wäiksete olewustele. Selles seisabgi meie kommunistlik ülesanne — suure woolu walada neid wäikseid ojakesi, mis tulewad allidest, neid tõmmata meie kommuunasse. Kuid meie kommuun on inimesesugu, selle minewik on tema ajalugu, selle tulewik — tema ideaal. Ning nende suurepäraste aadete ees seisab kaswataja, kes walgustab noore olewuse teadwust inimuse nimel ja inimuse wäel...

.....

Põhjaringkonna Eesti töörahwakongressi protokoll.

Pet. 22. ja 23. märtsil. Saadikute arw 63.

22. märtsil awatakse koosolek kell 2 päewal si Teiter'i poolt. Eestseisusesse walitakse järgmised seltsilised: Teiter, Künnapuu ja Känd. Kirjatoimetajateks si: Andresen ja Ernits. Mandaatkomisjoni: Ööpik, Gutwes ja Tiidermann.

Wõetakse järgmine päewakord wastu: 1) Poliitikaline silmapilk. 2) Aruanded kohtadelt. 3) Organiseerimiseküsimus. 4) Põllutöökommuunad. 5) Kultuur-ariduslik töö.

Tehakse ettepanek esimesel koosolekupäewal poliitikaline silmapilk ja muist aruandeid kohtade pealt ära kuulata. Ettepanek wõetakse ühel äärel wastu.

Poliitikaline silmapilk.

Seltsimees Ikmelt teeb ülewaate poliitikalise silmapilgu kohta, mille peale järgnew otsus üheläärel wastu wõetakse:

„Sm Ikmelt'i aruannet ära kuulates tunnistab koosolek, et meie ajajärgul elame, kus töolisteklass lõpulise wabanemise ainult ästi ja kindlalt organiseeritud klassi-

wõitluse abil kätte saab. Et see aeg mitte kaugel ei oleks, kus rahwuswaheline töolisteklass oma kõrged ideed teostaks, selleks on tarwis, et kõik töolisteklassiliikmed raudse wisadusega alastamata sõda oma klassiwaenlastele kuulutaksid. Ainult nende abinõudega, mis kommunistlik töolistepartei rahwuswaheliste kurnajate wastu tarwitusele on wõtnud, wõidab üleilmne töolisteklass omale ammuigatsetud wabaduse. Elagu Kommunistlik töolistepartei! Elagu rahwuswaheline tööliste nõukogude walitsus!“

Aruanded kohtade pealt.

Si Künnapuu Iljesi parteikollektiivi poolt: Meie kollektiiv seisab praegu 70 inimesest koos; pooled nendest on eestlased. Wahekord eestlaste ja wenelaste wahel paraneb iga päewaga.

Si Külaots, komisjoniliige, teeb aruande O u d o w a maakonna toitluskorralduse üle, milles toonitab, et rewideerimisel palju

mustust awalikuks tuli. Kreisi komitees istuwad weel tsariäegsed sandarmid; selles asjas on juba puhastusetööd tehtud ja süüdlasi kinni pandud. Peale rewideerimise on juba talupoegadele akatud normeeritud kraami andma, mida keskwalitsus saadab.

Sl Torn Tamme asundusest: Wahekord wallanõukoguga on ebaloomuline. Kuritarwitusi tuleb ette, wili wõetakse ära Eesti asuniku käest, kellel 5 dessatiini ja antakse wenelasele, kellel 8 dessatiini maad on. Oleme käinud sellepärast järele pärimas, aga kõik on tagajärjetaks jäänud.

Sl Känd Simititsa Eesti asunduse poolt seletab, et asunikud sinna umbes 30 aasta eest on asunud. Põldu on nad järjekindlalt arinud, karjakaswatus on ka edenenu, nii et nad wenelastele ja soomlastele noori loomi wõisid müüa. Kooli on nad esimestel aastatel asutanud ja kooliõpetajale rahuloldawalt palka maksnud. Wahekord wenelastega oli alguses õige teraw, kuna aegamööda seegi paraneb.

Juhan Muda Kargolose Eesti asundusest Kalitino wallast seletab: Esimesed asunikud asusiwad ka umbes 30 aasta eest mõisa ja kroonumaale. Maa oli suurte kiwidega ja metsaga kaetud, kuna asunikud seda suure waewaga wiljakandwaks muutsid. Karjakaswatus on praegu rahuloldaw. Asunduses on oma kool ja põllumeesteselts. Asunikudel on soow seltsimaja ehitada ja koolimaja suurendada.

Sl Käärde Begunitsa walla Eesti asunduse poolt. Asunduses on 16 talu 150 inge ja 80-ne walijaga. Kõneleb sõjamaksu kohta, et see ei ole Begunitsa wallas õieti jaotatud ja nendele üle jõu käib.

Sl Hanson, Waaro mõisa tööliste poolt walitud, toonitab, et neil kool olemas on, kuid seal direktorid, papid ja weel teised aukandjad walitsewad ja ühes mõisawalitsejaga töölistele ja riigile palju kahju sünnitawad. — Minewal aastal tehti 32 dessatiini rukist maha, et käesolewal aastal töölisi leiwanormist ilma jätta ja lootes tulewate paremate äegade peale, kuid ära nähes, et kapital nii kergeste ja nii ruttu enam pukile ei pääse, mädandasiwad meie „agronoomid“ kõik selle wilja ära. Oleme ka kaebamäs käinud, seni aga tagajärjeta. Nüüd on juba 7 perekonda nälja pärast ära põgenenu. Wahekord wenelastega on ea, kes eestlasi kui tublisi töölisi austawad. Meie mõis on riigimõis.

Sl Fr. Tubarik Selistshe asundusest Nowgorodi kreisist tähendab, et nemad priitahtlikult üle normi olewa osa wiljast ära andsid, kuid selle peale waatamata

wõtsid wenelased teist korda osa wilja ja seemneid ära. On lubatud kõik seemned ära wõtta.

Maisowa asundus. Raudteest kaugel. Asunduses on üle 1000 inge. Meeleolu nõukogude wastu on passiivne, mis waimlikust pimedusest tuleb, ehk küll ka eramandus suureks komistuskiwiks on. Kool sai alles tänawu asutatud; lapsi on koolis 180. Õpetus koolis on puuduline ja asunikkude ing on palwemajade küljes kinni. Sellest tuleb, et palwemaja ooned toredad, koolimaja aga wilets on. Praegu on Timofei walla nõukogus asunikkude poolt esitaja.

Sl J. Gutwes, Mäsnikowa asundusest Luuga kreisist: Elamise tingimised teistega ühesugused. Koolisid meie wallas on 3, Eesti töökooli programmiga.

Peale selle lõpetatakse koosolek ära ja otsustatakse uueste awada järgmisel päewal kell 10 hommiku.

23. märtsil awab koosoleku sl Känd kell 11,20 min. ja kongress otsustab aruandeid kohtadelt edasi kuulata.

Esimesena kõneleb sl. Jaan, Merino Slepino asundusest. Wenelaste ja eestlaste wahekorraest rääkides rõhutab, et wahekord mitte nii teraw ei ole kui see teistes asundustes on.

Sl Jaan Kõiw Sestroretski parteikolektiivi poolt kõneleb organisatsiooni tegewusest, meeletuletades neid seltsimehi, kes lahingus töörahwa uwide eest langenud. Kongress austab nende mälestust püstitõusmisega.

S-d Steinberg ja Annsen kõnelewad ühes mõttes, et asunikkudele liiga tehakse ja ülemus nendega omawoliliselt ümber käib. Annsen ütleb, et temal lehm tasuta ära wõeti ja kuulujuttude järele nõukogu teenijate wahel ära jaotati.

Sl Jüri Johanson seletab, et nendel kõikidel lubati lehmad ära wõtta, kui nõukogudele piima ei anna. Mehed tahtsid omale keh Wade-komitee walida, aga wenelased ei annud selleks luba. Obused on ka mitmel talunikul ära wõetud, nii et see põllutööle palju takistusi teeb.

Sl August Oöpik, Pegunitsa mõisast seletab, et nende rahwas on omale eramandust omandanud ja sellest kuidagi lahkuda ei taha. Et mõis riigi oma on, siis ei tohi töölistes oma karja pidada ja sellepärast tahetakse kõik loomad mõisa lauta wiia.

Sl Waljaots Tarasowo mõisast seletab, et rahwas ei soowi kuidagi kommuunat asutada ja sellega kuidagi nõus ei ole.

Si Wares Gatsinast seletab, et nende mõisast minewal aastal kommuuna asutati, kuid mitmesugu korratuste pärast ja juhtijate puudusel laiuli läks. Nüüd tehakse tööd endistmoodi palga eest. Töölised soovivad, et nendele luba antaks kitsesid pidada ja et loomad neile ikka eraomanduseks jäetaks.

Si Karl Laane S a s c h i n o mõisast teatab, et nende mõisast kõik eraomandus tahtakse ära võtta. Ülespidamiseks antakse kommuuna söögikraami ühesugusel määral kõigile töölistele. Töölisi on praegu 39 inge.

Si Jalakas P e t e r h o f i maakonnast L a a p i n i mõisast, kõneleb, et nendel kõik kommuunas on. Eraomanduseks töölistele on ainult mõni kanapoeg jäetud. Tööliste-aru ulatab praegu 90 ingeni. Sõjast tagasi tulejad saavad kommuuna poolt ülespidamise. Töölised on oma elukorraga üsna rahul.

S-d Rebane ja Järwipera räägiwad, et neid wägise sunnitakse kommuunasse astuma, kuna asunikud ikka eraomandust ihkawad.

Si Männik L ä ä l i t s a asunduses seletab, et nendega ülekohtuselt ümber käidi, wili ja loomad ära wõeti. Nüüd on asi kohtu kätte antud ja wägiwallamehed wastutusele wõetud.

Si Wuks K a r t a k o w a asundusest teatab, et nende asundus umbes 30 aastat tagasi tekkis. Minewal sügisel on ka mitmel loome ja wilja wõetud, nii et praegu ainult seeme alles on. Koolimaja ehitus oli päewakorral, aga ikka weel ei saada sellega toime.

Si Arst S t r u u g i asundusest L u u g a maakonnast seletab, et seal wõib kommuuna loomiseks pinda leida, aga on tarwis kihutustööd teha. Struugis elab umbes 300 walijat äält, kuna koosolekule neid wäga wähe ilmub.

Si Feodorow palub oma walijate nimel, et nendele ikka üksikud lehmad kätte jäetaks ja et nad oma loome wanawiisi erateel wõiksid ülewal pidada, milleks nad mõisa aega ei tarwita.

Si Anton R e k k o w o mõisast teatab, et nende töölised eraomanduse poolt on, kuna eraomandus mõisates kuidagi lubatud ei wõi saada, sest et see kahte peremeest meele tuletab ja mõisa majapidamisele wäga kahjulik on.

Si Laba (mõisa tööliste poolt walitud) teatab, et mõisa töölised on nõus oma loomad ära andma.

Kõnelewad weel s. Pallo, Hantson ja Kohwer. Wiimane Kikerino asundusest teatab, et nõukogudesse on wägiwaldselt kommunistid walitud ja asunikud on pidanud kõik oma ääled kaotama.

Si Künnapuu, kõike kokku wõttes, juhib tähelepanemist terawa wahekorra peale wenelaste ja eestlaste wahel ja toonitab, et see kõik sellest tuleb, et eestlased ootawad nõukogudewalitsuse lõppu. Niisugune lootus petab neid ja paremal juhtumisel jätab suurema ulga asunikka külmaks pealtwaatajaks. Selle tagajärg on kõik kannatatud rõhumised ja (asunikude teades) ülekohtud. Paneb lõpuks ette järgmise päewakorra punkti juure minna. Ettepanek wõetakse wastu ja koosolek asub organiseerimise küsimuse juure.

Organiseerimise küsimus.

Aruandjana organiseerimiseküsimuses astub üles s. Teiter, kes seletab põlluarimise tähtsusest, mis kõik põllumehed üheks lahutamata ühenduseks muudab ja neile wõimaluse annab oma pikka tööaega lühendada, nagu seda wabrikutöeline wõib. Seletused talumeeste poolt selles asjus on täieste põhjata. Teated kohtade pealt kubesiwad igasugustest kaebtustest, kuid neid wigasid ei suuda wäikepõllupidamise wiis kõrwaldada. Kõikide nähtud waewade ja raskuste põhjuseks, millest eraomanduse sõbrad nii ohtralt armastasiwad rääkida, on just eraomandus ja wäikepõlluarimise wiis. Kommunistlik põlluarimine teeb wõimalikuks ja kättesaadawaks kõik need riistad ja masinad, mida ennem ainult mõisnikud wõisid tarwitada. Põllutööline ei ole enam ükski oma käe peal angeldaja oma raske töö juures, waid on suure kindla korra järele loodud organisatsiooni liige, kelle wastu wägiwallatarwitamine wõimata on.

Sm Teiteri aruande järele wõtab koosolek järgmise otsuse wastu:

„Maa ja organiseerimise küsimusi ära kuulates leiab kongress, et kapitalistlik ühiskondlik korraldus praeguste makswate ühiskondlikkude seadustega wastuolus seisab ja sellega igasuguse ühiskondliku edinemise wõimatuks teeb. Koosolek tunnistab tarwilikuks, et kõik asunduse ühismõisa töölised ja wäikemaapidajad kommunistlik põllumajandusewiisi ja kõiki Wenemaa nõukogudewabariigi põllumajandusesse puutuwaid seadusi elusse wiia püüawad ja endid kohustawad, mille otsarbel igalpool wõimalikult laialt organiseerimisetöö tuleb korraldada, et albu nähtusi, mis ühel ehk teisel pool terawalt nähtawale tulewad, wõimalik oleks kõrwaldada.“

Põllutöökommunaad.

Aruandjana põllutöökommunaade ja nõukogude maakorralduse kohta astub üles s. Künnapuu. Pilku minewikku eites kõneleb ta laialt, kuidas eestlased wabalt maad arisid, kuidas neid Saksa kaupmehed Saksa rüütlitele ära andsid, pappide abil neilt wabaduse ja maa ära wõtsid ja selle järeldusel neid pärisorjades muutsid. Niiwiisi läks maa esiteks mõisnikkude eraomanduseks, milleläbi ka teiegi kodumaalt lahkuma pidite, et wõõrsilt omale maatükikest omandada. Peale eraomanduse maksmapanemist maa üle algas Eestimaa pärisorjus. Niisugust ülekohust ei jõudnud rahwas sugugi rahulikult ära kannatada ja akkas wastu. Järkjärgult olid mõisnikud sunnitud maad tükidena talupoegadele müüma, kes seda mässukordadel aitaksid rahwa eest kaitseda. Nõnda tekkisid suurte ja keskmiste kohtade omanikud Eestis, kes niisamuti kui mõisnikud maatamehi kurnasid ja ise isandat mängisid. Praegune põllukorralduse seadus paneb niisugusele kurnamisele piiri, sellega et ära keelab erasikutele põllutöölisi palgata ja enam maad kellelegi omanduseks ei luba. Maad saab igaüks kes teda arida tahab ja niipalju kui temale seda tarwis läheb. Kes aga maad korralikult ei ari, selle käest wõetakse see ära ja antakse sellele kes tõeste põllumees on. Põllumajandustjuhtiwaks organisatsiooniks on nõukogude Wenemaal igalpool ja iga nõukogu juures maaosakond. Nõukogudewalitsus waatab wäikepõllupidaja kui üksiku koduse käsitöölise peale, kes iialgi suuremate tööstuseasutustega wõistelda ei jaks ja seepärast tema töö kõige raskuse peale waatamata wäga wähe tagajärgi annab. Uus seadus paneb rõhku iseäranis suurte riigimõisate asutamise peale, kus neid ästi, warustada tahetakse kõiksugu põllutöömashinatega, milleläbi wõimalikuks saab ka põllutöölise tööpäewa lühendamise ja teda wabrikutöölisega ühesarnasemaks korraldamine. Teisel kohal oma tähtsusega ja wiljakuse poolest on põllutöökommunaad, sellejärele tulewad tööartellid ja kõige wiimaks üksikpõllupidamisewiis. Riigivalitsus ei tee ühelegi nendest maarimisewiisidest takistust. Kõik maa ühes sellekohase inwentaariga on riigiomandus ja antakse igale soowijale tasuta tarwitamiseks määramata aja peale. Edasi seletab kõneleja, et eraalgatus nüüd ainult kommunaade organiseerimiseks oma jõu peab koondama, et praegusest kitsikusest seisukorrast pääseda.

Pärast aruannet järgnewad lühikesed waelused, kus osa kõnelejaid kommunaade organiseerimise poolt on, kuna paljud saadikutest neid wähejuhtumisi selgitawad, mis uue põllukorralduse seaduse ja riigimõisate asutamise juures nähtawale tulewad (waata aruanded kohtadelt).

Läbiraäkimised lõpewad ja kongress teeb otsuseks, et uus seadus sotsialistliku maakorralduse kohta Eesti keeles peab wälja antama, missugune toimetus Eesti rahwasajade kommissariaadi ooleks antakse, ja kui raamat trükist ilmub, siis peab seda asundusi mööda laiali laotatama.

Kultuur-ariduslik töö.

Sms J. Jürgens juhib kongressi tähelepanekut mitmesuguste puuduste peale, mis meie koolides walitsewad, ehk küll aridusekomissariaat neid kõigest jõust püüab kõrvaldada. Sel otstarbel on suured summad ära kulutatud, mille tõttu juba linnades koolireform töökooli tüüpustes enamwähem läbiwiiduks wõib lugeda. Ariduse laiali laotamine sünnib praegu kolmel wiisil: koolis, pärast ja enne kooli aega... Enne kooli aega tehakse seda lastekommunaade läbi, kuna pärast sunduslikku kooliaja lõppu rahwamajad ja muud sellesarnased asutused nooresoole kui ka wanematele ühiskondlikkudeks ariduseallikateks peawad saama. Kõneleja peatab pikemalt iga töökoolitüüpu juures ja soowitab, et praegused ädakoolid, wäheste õpejõududega, peaksid saama reorganiseeritud ja tarwilikul korral ühendatud, nii et igaühes mitte wähem ei õpiks kui 150 last. Kus tarbe seda nõuab, seal on eestlastel õigus ariduseosakondade juure Eesti sektsioonide asutamist nõuda. Kõige suuremad puudused on kohaste õpejõudude puudus ja õpeabinõude wähesus. Ka Eestimaa pole wõimalik neid saada, sest et sealsed õpearaamatud meile ei kõlba, kuna Eestimaa kooliõpetajad walge walitsuse sunnil meid püssidega walgustama tõttawad.

Sms Wallner peatab pikemalt aridusetöö tähtsuse juures ja tuleb otsusele, et wana kool ja ka ülikool ainult rahwa pimestamiseks töötas. Peatades oma ja weel mitme teise aritlase minewiku peal, toob üksikuid näitusi kuidas wana kool neid pettis ja kuidas nüüd aritlased üksteise järele sellele pettusele selga pööravad ja kommunistide poole tulewad. Lõpuks juhib tähelepanemist uue awatava Eesti töörahwa kommuuna ülikooli peale, mille ülesandeks on uuendatud koolile ja tööstusele wastawaid õpejõudusid walmistada.

Koosolek võtab aruande käteplaginaga vastu, mille järele Jürgens järgmise otuse ette paneb, mis ka üheläälil vastu võetakse:

Resolutsioon ariduse asjus.

1. Põhjaringkonna Eesti töörahwakongress tunnistab plaanikindlat aridusetööd tähtsamaks ning tungiwamaks silmapilguülesandeks praeguse rewolutsiooni võitude kindlustamiseks ning sotsialistliku ühiskonna ülesehitamiseks. 2. Selle ülesande teostamiseks tunnistab kongress tarvilikuks: a) eelkooliariduse asjus: lasteadeade ja lastekommuunade asutamist asundustes, kus Eesti töörahwa lapsed juba 6 aastalt sihikindlat sotsialistlikku kasvatust saaksid; b) kooliariduse asjus emakeelsete töökoolide asutamist nii 1-el kui ka 2-el astmel, mis kõigile kooliealistele lastele (8—17 aasta vanuses) võimalust annaks üleüldist ja politehnilist aridust saada ning sotsialistliku riigi kodanikule tarvilisi ühiskondlikka kogumusi omandada. Selle ülesande elussewiimiseks tuleks ära kaotada praegused vähegrupelised ühe ehk kahe jõuga töötavad ädakoolid ning nende asemele luua eeskujuliselt sisseseatud töökoolide tsentrumid täielise arvu grupete ning õpilastega ja kaswatajatega; nende juures peaks riigi kulul awatama ühiselumajad, et ka kaugemate asunduste töörahwa lapsed võiksid õpetust ning kasvatust lahedates tingimistes ilma takistusteta saada; d) väljaspoolkooliariduse asjus tuleks wiibimata asuda rahwamajade loomise juure, kust täiealised töörahwarriigi kodanikud võiksid täiendada oma aridust sellekohaste kursuste, ettelugemiste, raamatukogude ning igasugu teaduslikkude kogude tarwitamise kaudu. Kunsti edendamise ning rahwa tundeilma ülendamiseks kauniduse mõtte teostamiseks töörahwa elus peawad rahwamajad pakkuma eeskujulikka ettekandeid näite-, eli- ning kujutawakunsti wallast ning rahwale võimalust andma tulewiku kunsti elus kaasa töötada. 3. Kõige mõjuwamateks adapäraseteks abinõudeks nende ülesannete elussewiimiseks

tunnistab kongress Eesti toimekondade loomist walla, maakonna ja kubermangu ariduseosakondade juures, ettekirjutatud reeglite alal, milleks wiibimata tarwilisi sammusid tuleb teha. Sellekõrwal tuleks sotsialistliku kaswatuse ja ariduse püüetele wastawate õpejõudude ja instruktoreite ettevalmistuse juure wiibimata asuda ning sotsialistliku kaswatusteadliku ja üleüldis-aridusliku kirjanduse väljaandmise juure. 4. Kongress leiab, et kahe wiimase ülesande teostamiseks Eesti töörahwa kommuuna ariduse ja kultuura walitsus ülikooli ja kirjastuseosakonna asutamisega ajanõuetele wastawat algatust on teinud, terwitab seda tegewust ning loodab, et E. t. k. walitsus kõikipidi toetab sotsialistliku ariduse tööd Eesti asundustes seal kus Wene s. t. n. wabariik tehnikalistel põhjustel mitte seda toetust täieliselt oma peale ei saa wõtta. —

Sellega lõppeb kongressi päewakord, kuna mõned saadikutest sõna wõttes rõhutada kongressi tähtsust, ja et niisugune kongress ligemal ajal uueste kokku kutsutaks. Tehakse kaks ettepanekut selles asjas, 1) kongress weel enne põllutöö algust kokku kutsuda, ja 2) et seda pärast põllutöö lõppu tuleks teha. Läbirääkimistel selgub, et wiimane ettepanek kohasem on, mis ka üheläälil vastu wõetakse. Kongressi kokkukutsumine ja eeltööd selleks antakse Eesti rahwusajade komissariaadi osakonna ooleks.

Weel wõetakse küsimus üles kihutustöö asjus; pannakse nimelt küsimusi ette, kust agitaatorid ehk organisaatorid saada. Sellepeale wastab si lkmelt, et neid praegusel silmapilgul wist peale Peterburi kusaltgi oodata ei ole, sellepärast kes soowiwad agitaatorit ehk organiseerijat saada, peaks sellest Eesti rahwusajade komissariaadi aridusosakonnale ehk kommunistliku partei Peterburi Eesti sektsiooni komiteele teatama. Kõnelejaid saada tahab 15 saadikut, kes lubawad kõnelejatele obused raudteejaama vastu saata, milleks aga õigel ajal neile teatada tuleks.

Kongress lõpeb Eesti keele ümberpandud Internatsionaali laulmisega ja kirjanduse jagamisega saadikutele.

ARHIIV-
RAAMATUKOGU
H. LEOKE

Laensõnad Eesti keeles.

Wõõraste sõnade tarvitamises walitseb meil pea täielik korralagedus. Ühed kirjutavad „kandidat“, teised „kandidaat“. Ühed räägivad „dékkrét“, teised „dékkrét“, kolmandad „dékret“. „Semstwote“ asemel tarwitatakse „semstwode“, „(ei ole) korterid“ asemel „korterisi“. Ei teata miks-pärest ühepikustel sõnadel tihti mitmesugused muutelõpud on; näit.: instruktori+te — delegati+de. Iseäranis raskes seisukorras oleme väljaspool Eestit, kus wõõrad sõnad keelt täiesti ära rikkuda tahawad. Kuid see ei pea nii mitte edasi kestma. On tarwis kindlad seadused üles seada, mille järele laensõnu tuleb tarwitada.

Peatame esite laensõnade käänamise

juures. Nagu teada, wõib Eesti noomenid kahte peakäänatusesse jaotada. Esimese käänatuse aluspõhjaks on kahesilbilise, teise käänatuse aluseks kolmesilbilise tüwega sõna; näit.: maja ja isik(u). Need käänatused lähewad teineteiset sellega lahku, et mitmusemärkideks on esimeses käänatuses **de** ja **si**, aga teises **te** ja **i**: maja+de — isiku+te, maja+si+d — isiku+i+d. Peale selle on ainsuse osastawa lõpp (da) esimeses käänatuses ära kadunud, aga teises **ks** lühenenud: (kaks) maja (enne majada) — isiku+t. Painuwatel noomenitel on esimese käänatuse ainsuse nimetawas ja osastawas ja paljuse omastawas ja osastawas kõwad, ainsuse omastawas nõrgad tüwed: kukk — kukke — kukke+de — kukke+sid — kuke (laul). Teise käänatuse ainsuse osastaw on kõwas, ainsuse omastaw nõrgas paines: sammal — sambla — sammalt.

Peale „maja“ käiwad esimesesse käänatusesse: a) ühesilbilised, b) 1. järgu kahesilbilised, c) painumata 2. järgu kahesilbilised ja d) painuwad 3. järgu kahesilbilised noomenid.

		Painuwad	Painumata
Ühesilb. sõnad			töö
Kahesilb. sõnad	1. järgu s.	tuba	maja
	2. järgu s.	liige	Anna
	3. järgu s.	kapp(i)	aasta
Kolmesilb. sõnad			isik(u)

Neil sõnadel on järgmised iseäraldused. Ainsuse osastawa lõpp da on ühesilbilistes sõnades **ks**, teise järgu kahesilbilistes **ks** muutunud: töö+d, Anna+t. Kolmanda järgu painuwad sõnad kaotawad nimetawas tüwe lõpuwokaali ära: poega — poeg, laud(a), kapp(i), laul(u).

Sõna „isik(u)“ järele käänduwad: a) kõik painuwad 2. järgu kahesilbilised, b) painumata 3. järgu kahesilbilised ja c) kolme- ja mitmesilbilised sõnad. Sellejuures lähewad 3. järgu painumata kahesilbilised sõnad painuwatest sõnadest sellega lahku, et neil tüwe lõpuwokaal nimetawas alles on: kapp(i) — aasta. Peale selle on **neks** kokkupandud liidetega noomenitel paljuse osastawas lõpp si, i-lõpuliste tüwedega sõnadel -id; näit.: eest+lane — eestlasi, esi+mene — esimesi, pudeli — pudelid (mitmusemärk i on tüwe lõpuwokaaliga kokkusulanud).

	P. osastaw	P. omastaw	Osastaw	Omastaw	Nimetaw	Käänded
	töö+si+d ehk töid maja+si+d Anna+sid kappi+sid	töö+de maja+de Anna+de kappi+de	töö+d maja Anna+t kappi	töö maja Anna kapi	töö maja Anna kapp(i)	I käänatus.
	aasta+id isiku+i+d liikme+id	aasta+te isiku+te liige+te ehk liikme+te	aasta+t isiku+t liige+t	aasta isiku liikme	aasta isik(u) liige	II käänatus.

Laensõnad muutuwud niisama nagu Eesti sõnad, s.o. nad jagunewad ühe-, kahe- ja kolmesilbilisteks, painumata ja painuwateks ja 1., 2. ja 3. järgu sõnadeks. Ainult silpide lugemise juures ei tule mitte esimesest, waid **raske rõhuga silbist peale akata**. Näituseks, *büró* = *bü+róó* muutub nagu ühesilbiline noomen: *töö+d* — *bü+roo+d*, *töö+si+d* — *bü+roo+si+d*. Niisama: *kantse+lei* — *kantse+lei+d*. „Direktor = *di+réktori*“ on kolmesilbilise tüwega noomen: *isiku* — *diréktori*, *isiku+t* — *direktori+t*, *isiku+te* — *di+rektori+te*. „*Kandi+daati*“ on 3. järgu kahesilbiline painuw, „*Shu+kowski*“ — painumata sõna (esimene on nimetawas tüwe lõpuwokaali ära kaotanud, teises on ta alles):

Kandi+daati (w. *käppi*) — *kandi+daadi* — *kandi+daati+de* — *kandi+daati+si+d*; *Shu+kowski* (w. *aasta*) — *Shu+kowski+t* — *Shu+kowski+te* — *Shu+kowski+d* (siin on kaks *i^d* kokku sulanud).

Edasi, sõnad *Paga+niini*, *Nééwa*, *gümmi*, *Férro* muutuwad nagu *Anna*; sõnad *kompo+nist(i)*, *gra+niit(i)*, *gaás(i)*, *téle+fonn(i)*, *éksem+plaar(i)*, *Aú+gust(i)*, *s* (*ess* — *éssi* — *essi+de*), *r* (*err*), *imelikku*, *kanarpikku*, nagu *kapp(i)*; sõnad *in+struktor(i)*, *aka+déemija*, *páda+googika* nagu *isik(u)*; sõnad *Zwingli*, *sémstwo*, *Lénski*, nagu *áasta*; sõnad *par+tei*, *Russóo*, *Bordóo*, *b* (= *béé*, *b^d* = *beed*, *b^{sd}* = *beesid*), *a* (= *aa*, *a^d* = *aad*) nagu *töö*; sõnad *é+lekter(i)*, *ár+tikkel(i)* nagu *wanker(i)* (kolmandajärgu kolmesilbilised sõnad kaotawad tihti teise silbi wokaali ära: *waagen* — *waag(e)na*; *köst(e)ri*).

Enne kui käänamise juurest ära minna, nimetame weel, et kõigi Eesti noomenite tüwede lõpul seisab alati täisäälik. Sellepärast, kui mõne laensõna lõpul konsonant on, siis lisatakse temale i juure: *gramm* — *grammi*, *wokaali(i)*, *baromeeter(i)*. Ainult s- ja us-liitelistel sõnadel on igakord lõpp (e): *jänes(e)*, *kaugus(e)*, *tüüp(e)*, *protestantism(e)* jne.

Nii näeme, et laenatud sõnade käänamine on lihtne ja käib alati kindlate seaduste järele. Kuid kaugeltgi nii lihtne ei ole wõõraste sõnade

kirjutamine.

Laensõnade kirjutamise juures võib kahe- algust teed tarwitada, s.o. kas sõna alguskujust kinni oida ehk Eesti keele, wäljaraakimise järele

kirjutada. Wanasti tarwitati esimest teed. Aga sel on liig suured puudused. Sõna algkujust kinni oides, s.o. neid nii kirjutades nagu seda teised Euroopa rahwad teewad, saaksime wäga mitmekesise kirjawiisi ja tema tarwitamise juures tuleks meil mitu keelt osata. Iljemal ajal on sõnu eestistama, rääkimise järele kirjutama akatud. Selle wastu on palju waieldud; öeldakse, et eestistamise läbi saawat sõnad liig ära moonutatud. Tõe poolest aga ei ole sõnade eestistamises midagi aruldast. Kirjutawad ju ühed rahwad telegraf, teised telegraaf, kolmandad koguni telegraph; niisama loetakse sõna Richard igas keeles ise wiisil (Rihard, Rikard, Ritschard, Rischar). Ei ole mingisugust kaaluwat põhjust sõna alguskujust kinnioidmiseks.

Aga laensõnade eestistamist soowitawaks pidades, peame tähendama, et siin on tarwis wäga ettewaatlik olla, sest see ei ole lihtne asi. Siin on kaks suurt raskust. Esiteks, on rõhukoht laensõnades tihti muutlik ja teiseks, ei ole kõigil sõnadel kindlat rääkekuju.

Peatame esite

rõhu koha

juures. Nagu teada, seisab rõhk Eesti sõnades alati esimesel silbil. Esimese silbi peale püüab ta ka wõõrastes sõnades asuda. Kuid kõigis sõnades ei ole see weel järjekindlalt läbiwiidud. Et aga rõhul sõnade muutmise juures otsustaw tähendus on, siis ei tohi järjekindlusel siin kohta olla: sõnad kultuúra, kultuur ja kultúr kaanduwad igauks isewiisil.

Edasi on rõhul wäga suur tähtsus äälikute **kahekordselt kirjutamise** juures.

Wokaalide kahekordselt kirjutamine on üks kõige wanematest küsimustest Eesti õigekirjutuses. Tema juures on palju peatatud ja mitmesuguseid ettepanekuid tehtud. Pea kõik soowitawad pikka wokaali kahekordselt kirjutada. Kuid mõned leiawad, et seda ainult esimeses silbis teha võib, sest teistes silpides ei kirjutatawat äälikuid Eesti keeles kunagi kahekordselt. See põhjus ei kaalu kuigipalju: üks kirjutame ju imelikku, suurtükki, lehtkuusk jne.

Peaasi sõnade transkribeerimise juures on Eesti kirjaseaduste silmaspidamine. Neid seadusi on kaks; nimelt: 1) äälik kirjutatakse esimeses wältes ühe-, teises ja kolmandas wältes kakordselt: *lina* — *linna*, *wili* — *wiili* (eriseadus räägib b, g ja d kirjutamisest); 2) liitäälikutes (äälikute kogudes) kirjutatakse iga üksik

äälik ühekordselt: silma (kiwi) — (kaks) silma, ärja — ärga, kulda, korda, kaew jne.

Siit järeldame, et liht pikad äalikud tuleb alati kahekordselt kirjutada: näit: aarija, kändidaat, jaanuaar (jaanu+aar(i) käändub nagu painuw kahesilbiline 3. järgu sõna), kolm adwokatti, termograffi ei ole jne.

Pika äaliku kahekordselt kirjutamine ei tee raskusi, kui 1) rõhk esimesel silbil seisab (niisugustel sõnadel on oma kindel rääkekuju): kändidaat, máterjaal; ehk 2) kui rõhu üleminek pika wokaali kohta ei muuda: okeáán — ókeaan, mátemaatik, ákadeemija, jésuüit, réform(i). Kuid mis peame siis tegema, kui 3) ühes rõhuga ka pikk äalik oma kohta muudab? Näituseks: kultuur — kultúr, búróó — búró jne. See küsimus nõuab otsustamist, sest muidu oleksid meil kõrwu kahesugused sõnad, mis kaugeltgi ühel wiisil ei muutu (w. kultuur — ei ole kultuuri, kultúr — ei ole kulturit).

Rõhu koha asjus on tarwis kindel otsus teha; nimelt:

1) Teda tuleb esimese silbi peale wiia; üksnes see on Eesti keelele omane; mitte okeáán waid ókeaan; niisama réform, términoeter, ákadeemikus, pátrioot. 2) Rõhk jäägu muu silbi peale ainult niisugustel kordadel, kui ta esimese silbi peale ei kõlba. (Enne tuleb aga küsida, kas sarnaseid sõnu üleüldse olemas ongi; meie wast arwame, et „kóléra“ on kólata, aga rikkumata Eesti kõrw peab „kolééra+t“ wõöraks). Rõhu teise ehk kolmanda silbi peale jätmise juures on tarwis igakord ühesuguste seaduste järele käia: ei tohi kõrwu wormisid kulturi — kolééra pruukida.

3) Rõhk jäägu omale kohale ainult erakorraliselt ettetulewates sõnades ja pärisnimedes: Sör-Darjá, Russóó (Rousseau), schamán, bumeráng.

Läheme nüüd teise küsimuse juure. Nagu nimetatud, ei ole kõigil laensõnadel Eesti keeles

kindlat rääkekuju.

Sõnu laenatakse mitmest keelest ja räägitakse sellepärast mitmel wiisil; näit.:

Wene keele järele:	Saksa keele järele:
adwokaat	— adwokatt
dekreet	— dekrett
baritonn	— baritoon
kapitall	— kápitaal jne.

Tarwis otsusele jõuda, missuguse keele järele käia tuleb. Wist küll ei Wene ega Saksa, waid alguskeele järele, sellejuures igakord Eesti keele nõudeid silmas pidades. Tuleb otsustada, mis on õigem, kas Wladiwostook wõi Wladiwostokk, kas oratoorium (omastaw oratooriumi), oratoorium (om. oratooriumi) wõi oratooriumm (om. oratoriummi), kas politehnikum, politehnikumm wõi politehnikuum jne.

Peale selle nõuawad arutust ulk wäiksemaid küsimusi: kas aaria wõi aarija? kas telegraf wõi telegrahw? kas tüüp, akadeemikus, siirius wõi tüüp, akadeemik, siiri? kas ismus wõi ism? kas politehnikum, gümnaasium, museum wõi politehnik, gümnaas(i), muse? kas matemaatika, pädaoogika wõi matemaatik, pädaoogik jne.? Räägitakse aarija, mitte aaria. Sõnad tüüp, optimism on lühemad, aga tüüp, optimismus eestilisemad, sest us on eht Eesti liide (us-liitelisi sõnu on Eesti keeles lõpmata palju: raskus, kaugus, ausus, kawalus, awarus).

Kui kaks ülemalnimetatud suuremat küsimust (rõhu koha ja sõnade rääkekuju asjus) otsustatud on, siis tuleb selle eest oolt kanda, et laensõnad alati Eesti keele seaduste järele kirjutatakse. Neid seadusi, nagu öeldud, on kaks ja nad nõuawad niisugusid kujusid: adwokatt — adwokati — adwokatti+de (w. kapp), telefonn, bänderoll, átläss, términoграф, Kapstatt, ártikkel, áutoor, bánkrott, weebruaar, Jamburk, imelikku — imelikk, jäness, majass (w. ilu — iluss ja ilusa — ilus) jne. Niisama nõrgas paines: kandidaadi, Albi mäed (mitte Alpid), jesuüidi jne.

Tagasi waadates aga näeme, et laenatud sõnade tarwitamine kaunis keeruline on ja et sellepärast ülekohus keele wastu oleks siin järeilmõtlemata otsuste tegemine. Seks on tarwis Eesti keelemeelest asjatundja erikommisjoon kokku seada, kes kõik küsimused igakülgelt läbi arutaks ja kindlad põhireeglid üles seaks. Praegune minu kirjatükk on ainult katseks laensõnade küsimust natuke walgustada. Wõtan sellepärast oma ettepanekud lüheldelt kokku. Enne aga tähendan, et mina arwamises olen, et wõöraste sõnade eestitamine keele ilu ainult tõsta wõib. Kõik laensõnad on tarwis rääkimise järele kirja panna; ainult aruldastele külalistele jäägu nende kuub selga. Eesti keeles puuduwate äalikute tarwis (ч, ж, ш, з, Prantsuse ninaääled jne.) tuleb erimärgid luua. Peale selle:

- 1) seisku rõhk alati esimesel silbil (peale mõne üksiku pärisnime);
- 2) peatagu alati liht- ja liit- 2. ja 3. järgu äälikute kirjutamiseseadusi silmas);
- 3) jäetagu kolmesilbiliste sõnade lõpult tüve lõpuwokaal ära: isiku — isik, päda-

googika — pädagoogik, matemaatik(a) jne.;

- 4) liidete us, ismus ja um saatuse wõetagu põhjaliku kaalumise alla.

E. Markus.

Toimetuse poolt.

Käesolewa lisanumbriga lõpeb ajakirja „Eesti Kooli“ aastakäik ja ühes ka ajakirja ilmumine endise nime all. Üleelatud aasta, nii rikas ajalooliste sündmuste poolest, tõi liig suuri muudatusi nii ajakirja kui ka terve kaswatusreformi loosse, nõnda et senine nimi enam ei wasta uutele oludele. Nagu teada, ilmus „Eesti Kooli“ esimene nummer (1—2) weel Tallinnas, 15. jaanuaril 1918, „Eesti töörahwa kooliwalitsuse ja kooliõpetajatekongressi täidesaatwa komitee äälekandjana“. Aga juba kahe kaksiknumbri järele (nr 3—4 ilmus 31. jaanuaril) pidi leht muutunud poliitilise seisukorra tõttu Peterburi kolima. Siin ilmus nr 5 alles 20. juunil Eesti rahwasajade komissariaadi aridusosakonna äälekandjana. Seda nime kandis ajakiri wiimase numbrini. Et aga detsembrikuus 1918 aridustoimekond rahwasajade komissariaadi Eesti osakonna juures ära lõpetati ja tema tegewus ariduskomissariaadi juures Peterburis tekkinud rahwuskoolide osakonna Eesti sektsioonile edasi anti, siis tekkis wajadus ka ajakirjale uut wäljaandjat muretseda. Eesti sektsioon wõtab praegusel silmapilgul selle ülesande enda peale ühes Eesti töörahwa kommuuna kultuur-ariduse walitsuse kirjastusosakonnaga.

Ühes selle muudatusega wäljaandmise juures, tuleb rehkendada ka suure reformiga terwes ariduse- ja kaswatus- kui ka terwes kultuuratöös, mille loowas ajajärgus meie praegu elame ning millest Eesti sektsioonil tuleb järjekindlalt osa wõtta. Kuigi tähtsam osa praegusest aridusetegevusest weel woolab koolitöö wormides, et see koolgi ei ole enam endine õppusewaid on uus töökool. Aga peale selle rajab endale praegusel ajal as teed rahwaulkade juure weel teiste kaudu, nimelt wäljaspoolkooli- ja eel-ariduse kaudu. Ning lõpuks, ei tule mitte ainult ariduse laialilaotamise waid niisamati ka uue, sotsialistlikule

ilmakorrale wastawa kultuura loomise peale. Ühtegi nendest ülesannetest ei wõi uus ajakiri kõrwale jätta, temast waikides mööda minna. Ka sellepärast peab endine ajakiri muudetama, mitte ainult nime, waid ka sisu poolest.

Aga kõike seda näewad lugejad uuest ajakirjast enesest. Tema ilmumisega ei tule kaua aega oodata. Seni aga peab paar sõna weel käesolewa numbri sisu kohta ütleva. Siin tuleb kõigepealt peatada nelja Eesti töökooli õpeaine programmi juures. Programmide kokkuseadmine toimetati Eesti sektsiooni ja Põhjaringkonna Eesti töökoolide õpetajate kongressi otsuse järele (14. jaanuaril 1919). Tegeliselt töötasid wälja programmid sellekohased komisjonid, walitud Peterburi Eesti töökoolide õpetajate koosolekul Eesti sektsioonis 1918—1919. Õpeaasta jooksul. Eesti keele programmi komisiooni kuulusid Ar. Wallner, J. Depman, Kl. Wallner, J. Laarmann, P. Ilwes, redaktoriks oli J. Laarmann. Wene keele programmi komisjoni sünnitasid M. Anwelt ja N. Klaas, wiimane redaktorina. Eesti ajaloo programmi komisjoni: J. Jürgens, P. Priimägi, A. Robert, esimene redaktorina. Eestimaa geograafia programmi: E. Markus ja L. Schmidt, esimene redaktorina. Kõik programmid arutati Peterburi Eesti töökoolide õpetajate üleüldistel koosolekul läbi, kus waja parandati ehk täiendati ning wõeti wiimaks olewal kujul wastu. Eesti sektsioon oma poolt tunnistab nimetatud programmid näitlikkudeks ja tarwitatawateks kõigile Põhjaringkonna Eesti töökoolidele. Seega paneb sektsioon ette järgnewal uuel õpeaastal kõike nelja programmi juba tarwitusele wõtta. Juure tuleb lisada weel, et Eesti keele programm, nagu näha, on wälja töötatud wiie aasta peale (I aasta 10 tundi, II — 8, III — 6, IV — 5 ja V — 4 tundi, kokku 33 tundi nädalas); Wene keele programm kolme

aasta peale, III õpeaastast peale (I aasta 3 tundi, II aasta 4 tundi, III aasta 4 tundi); Eesti ajaloo programm poolteise aasta peale (III õpeaasta 3 tundi ja IV õpeaasta 3 tundi esimesel poolel); Eestimaa geo-

graafia programm — paralleelselt üleüldise geograafiaga.

Lähemad metoodikalised näpunäited, kui ka üleüldised seletuskirjad iga üksiku programmi kohta ilmuwad lähemas tulewikus.
15/VI 19.

Põhja kommunaalade rahwusajadekommissariaadi Eesti osakonna väljaanne.

ARHIIV-

RAAMATUKOGU

H. LEOKE

Wastutaw toimetaja A. Wallner.

Eesti töörahwa kommuuna kultuura ja ariduse walitsuse kirjastuse osakond

Peterburis, Fontanka 53, k. 9.

Rewolutsiooniline ja kommunistiline töörahwakirjandus.

Marx ja Engels. Kommunistlise partei manifest. H. Pöögelmanni tõlkes. Teine trükk. 2.40 kop.

Marx ja Engels. Seesama odawas väljaandes (ilma eessõnadeta.) 1.20 k.

Marx ja Engels. Kommunistlisest manifestist. II. (Eessõnad.) 30 k.

K. Kautsky. Kommunistlisest manifestist. I. (Eessõnad.) 60 k.

H. Pöögelmann. Kommunistiline (III) Internatsionaal. 3.50 k.

H. Pöögelmann. Ühtlane elamisraha üks kommunismuse nurgakiwidest. 75 k.

Jaan Anvelt. Töörahw wõimuwalitsuse kindlustamisest.

R. Wakman. Imperialismus. 3 rbl.

Kl. Zethin. Wõitlus wabaduse ja rahu eest Wenemaal. 1.20 k.

L. Trotski. Nõukogudewalitsus ja rahwuwaheline imperialismus. 1.20 k.

L. Trotski. Oktoobri - rewolutsioon. (Trükis.)

J. Sieklow. Miks me kommunistid oleme. (Trükis.)

Elagu Esimine Mai. 60 k.

7. Sinowjew. Töölisterpüha 1. mai. 80 k.

7. Sinowjew. Meie partei ajaloost. Ind 2 r.

7. Radek. Anarhistid ja nõukogudewenemaa. 1 r.

Eesti kommunistlise sõjawäe kirjandus.

Tarwilikumad sõjaasjanduse üksikud sõnad ja üteldused Wene ja Eesti keeles. 1.50 k.

Õppigem sõjaasjandust. 15 k.

I. Mis asjamees on punase sõjawäe soldat. — II. Pea mees, seltsimees punase sõjawäelane! 15 k.

Meie lipp. 15 k.

I. Juhatuskiri punase wäelastele. — II. Juhatuskiri sõjariistadega ümberkäimiseks. — III. Oia püssi! 35 k.

Wischnjakow. Kuda eaks märgilaskjaks saada. 1 r.

A. Beck. Õppige kuulipildujaga ümber käima. 15 k.

Algin. Meelespidamiseks punases sõjawäe instruktorile. (Trükis.)

Marssimise juhatused. 35 k.

Püssilaskmise juhatuskiri. 60 k.

Õpetlik kirjandus.

D-r Aleksandrowski. Lugemisetervisoid. 1.50 k.

Kaswatuusteadlik kirjandus.

A. Wallner. Kaswatus ja aridus töörahwa riigi ja majandusteaduse seisukohalt. 9 rbl.

Nooresookirjandus.

M. Gorki. Kuidas mina õppisin. 80 k.

L. Descaves. Püssipoiss. 80 k.

W. Buk. Kahekesi. 70 k.

Ilukirjandus.

Eessaare Aadu. Wiimne pauk. 3 r.

Eessaare Aadu. Kala. 2 r.

Eessaare Aadu. Üle mädasoo. 3 r.

Eessaare Aadu. Raudtee ääres. 1 r.

Eessaare Aadu. Alasti. 8 r.

Eessaare Aadu. Metsa serwal. 1 r.

Nikolai Sõsojew. Kirg ja mõistus. 4 r. 50 k.

Kommunistiline ajakirjandus.

„Klassi wõitlus“. Piltidega kuukiri. Tellimiseind: postiga aastas 24 rbl, pooles aastas 12 rbl, weerand a. 6 rbl; üksik nr 2 rbl.

„Eesti kool“. Nr 5—12 a 1 rbl, nr 13—3 rbl. Eesti töörahwa kommuuna nõukogu dekreedid, määrused ja teadaanded nr 1—3 rbl, nr 2 — 2.50 k.

Seinapildid.

K. Marx, N. Lenin, L. Trotski, R. Luxer
K. Liebknecht jt — a 1 r.

Piltpostkaardid.

J. Sihwer jt, pildid Eesti wäerinnalt jne a